

ВИЗВОЛЬНА ПОЛІТИКА

Український суспільно-політичний місячник

ВІД РЕДАКЦІЇ

Журнал «Визвольна Політика» має за своє завдання кристалізувати українську державницьку революційно-визвольну концепцію і засади здобуття та відродження власної суверенної держави.

Тому на його сторінках висвітлюється й синтезується українська національно-державницька думка зі всіх царин існування і боротьби нації за державне визволення: історичної, соціальної, економічної, культурної, внутрішньої і зовнішньої політики, збройної боротьби і т. ін.

Стоячи на засаді, що лише державна суверенність української нації створить передумови для найвищого позитивного вирішення всіх економічних, соціальних і культурних проблем і потреб українського народу без різниці соціальних станів, віри, мови та політичних доктрин і переконань, — редакція

журналу всіці питання розглядає як складові частки єдиної, для всієї нації спільної і найвищої мети — власної суверенної держави.

Ми успішно зможемо виконати своє завдання, коли на сторінках нашого журналу знайдуть місце думки найширшого кола людей нашої землі, для яких благо нації є найвищим, а відродження суверенної держави єдиним шляхом боротьби за національну ідею.

У зв'язку з характером нашого журналу, всім авторам гарантується збереження авторства в таємниці (на бажання авторів). Дописи можуть бути й не підписані. В такому разі редакція залишає за собою право використати їх на свій розсуд.

Кольпортерів нашого журналу просимо допомогти нашим читачам встановити контакт з редакцією. **Редакція «В. П.»**

Зіновій Карбович

Вся влада народам

(Із проблем визвольної революції народів)

»Робітники! Без батьківщини ви не мали б власного ймення, жодного відзначення, жодного голосу, ніяких прав, жодного братерського хрещення між народами! Ви були б бастардами людства. До вас, як до вояків без прапорів, ніхто не мав би довір'я, ніде ви не знайшли б захисту для себе і ніхто не зміг би за вас ручитися!

Не сподівайтесь раніше досягти свого визволення із несправедливого соціального стану, поки не добудете насамперед волі своїй батьківщині! Не дайте себе обманути думкою, що ви зможете поліпшити свої матеріальні умови життя без попередньої розв'язки тієї проблеми. Це вам не пощастить!

Єдина Батьківщина, Ваша власна, Рідна, Італійська Батьківщина зможе здійснити Ваші сподівання!«. Мацціні.

1. Без національного визволення немає визволення соціального.

Первопричиною всіх соціальних лих, що переживають сучасні народи, є національне

поневолення. Факт, що ворожа уярмленим народам влада, настановлена імперіальним більшовицьким центром, керує цілим життям цих народів — визначає їхнє соціальне буття. Наша соціальна революція може бути лише **національною**. Що це означає? В чому сенс соціальних революцій?

Соціальні революції доконуються тоді, коли досі гноблені суспільні верстви перебирають безпосередньо самі **політичну владу** в свої руки і самі на свій розсуд і з власної волі та на власну користь встановлюють основи нового соціально-політичного і господарського ладу, а за тим, в меншій мірі, і культурного життя. Коли вони порядкування всіма засобами і предметами продукції беруть форми власності та коли культурні цінності стають предметом їхнього посідання і загально-громадською цінністю — тоді саме є мова про соціальну революцію.

Соціальні революції ніколи не переводилися досі панівними соціальними класами, а завжди без них і переважно проти них і на їх могилах.

Які соціальні верстви наших народів є тепер гноблені?

Серед наших народів, зокрема в давно поневолених большевизмом країнах, не існує ніякого «власного походження» соціальних класів всередині народів. Народи в цілому спролетаризовані, ожебрачені, голодні, нужденні, експлуатовані, гноблені. Селяни, робітники, трудова інтелігенція — все це знівельоване, зведене до найнижчого рівня матеріального буття, виконує невірничу працю, живе як античні галерники, прикуті до місця праці, що є не радістю творчості, а прокляттям людини. Отже народи в цілому є соціально гноблені й експлуатовані, — себто існує одна «кляса» гноблених, якою є кожен нарід як цілість. Серед такого народу немає, як це було і є при капіталістичному ладі, кляси буржуазії, кляси поміщиків, кляси трудового селянства, робітництва і інтелігенції, як професійного творця інтелектуальних цінностей, а є селяни, робітники, професійна інтелігенція — як чорноробочі, що творять самі, без решти, нарід-націю. Над цим так соціально оформленим народом стоїть кляса експлуататорів — державної і партійної бюрократії, що є складовою частиною цілої системи гноблення, встановлення **чужим ворожим імперіальним центром** — Кремлем.

Цей нарід чи, вірніше, всі народи підбольшевицької Європи й Азії протистоять імперіально-бюрократичній системі, носієм якої є большевицька партія і державний апарат насильства, що спирається на НКВД-МГБ. Значить, народи, як цілості, як органічні спільноти не поділені всередині ні на які соціальні паразитарні кляси, а об'єднані спільною долею як безклясові спільноти, що прагнуть до повалення ворожої системи висиску і гноблення. Отже, знищення цієї системи і встановлення нового соціального ладу на засадах, яких бажатимуть ці народи, і буде соціальною революцією. Народи в нас тотожні з націями. Їх боротьба йде проти імперіального московсько-большевицького центру за відокремлення від «метропольного» осередку, за розвал тюрми народів, а це значить: **за владу тих націй**. Передумовою соціальних змін є саме здобуття цієї влади. З цього погляду, при такому протиставленні народів-націй (як цілостей, як органічно неподільних спільнот) ворожій гнобительській системі наша соціальна революція мусить бути **закономірно національною**. Не бувало і бути не може ніяких національних і соціальних революцій без перебрання цілості влади тим, хто їх робить, в даному випадку — народами-націями. Нашу соціальну революцію можемо ототожнити з національною. Цілеспрямованість їх та сама. Її роблять народи, як цілості, а це значить: не проти власної, витвореної з середовища тих народів паразитарної кляси, (бо це трудові, безклясові народи), а проти ворожої, накиненої їм большевицьким центром імперіалістичної

паразитарної людини і народно-ненавистницької охлократичної кляси грабіжників.

Коли виходитимемо з фактичного стану на наших землях та з нашого розуміння нації, то національна революція є водночас і соціальною. Наша революція — це національно-соціальна революція. Цим сказано вже все. Отже це і політична революція, бо — повторюємо — ніколи не буває ніяких революцій без перебрання влади тим, хто її робить. Коли політичну владу перебирає самий нарід, то він і здійснює всі ті зміни, до яких прагне. А він прагне власної самостійної, народно-національної держави, справедливого для себе соціального ладу. Все це він добуває сам і сам усім порядкує, свідомий того, що саме він, а не хто інший, є носієм національної і соціальної ідеї державного відродження.

Тож національно-політичний зміст революції в означеному сенсі тотожний з її соціально-політичним. Істотним є те, в чіях руках **влада**. Коли вона належить народові, тоді все інше залежить від нього. А тому змагусить іти за тотальну владу народу, як єдино-вирішальну передумову для суспільних і взагалі всіх змін, як у виявах назовні, так в справах внутрішніх. Але цю владу треба взяти **силою** від ворога, що буде її боронити до смерті. Коли йому відберуть її народи, тоді **вони** є її носіями і виконавцями. І коли ми кажемо, що ми боремося за державу, то це значить: за владу в них, яка має належати нашим народам і встановляти так зміст всіх ділянок життя, як це відповідає інтересам народів, їх сучасному і майбутньому, — **«живим і ненародженим»**. Причиною всіх національних і соціальних лих наших народів є саме те, що **влада** не в народніх руках. Отже, найперше, до чого прагнемо і в чому лежить, кінець-кінцем, розв'язка всіх проблем, — це **політична революція**. А через те, що влада має належати націям, то нації за неї борються. Тому це буде національно-політична революція. А тому що ці нації-народи, як монолітні безклясові соціальні спільноти, перебравши владу, переводитимуть **докорінні** суспільні зміни на засадах власної соціальності (про які нижче), — то це буде соціально-політична революція.

Отже наша національно-соціальна революція — це насамперед революція політична.

II. Які вихідні засади нашої соціальної революції?

Істотним для неї є те, що вона відбувається в рямцях кожного народу — без облудного інтернаціоналізму. В основу кладе вона інтереси — добро кожної нації. Приязна співпраця, дружба з своїми союзниками і сусідами, але в добре зрозумілих взаємних інтересах, а **не в ім'я** якихось абстрактних, «понаднаціональних» ідей і конструкцій, під якими звичайно приховується облудно-брутальний імперіалізм (напр., під большевицьким інтернаціоналізмом), — саме оця щира,

приятна співпраці, при відкритому визнанні першества національних інтересів кожного народу і при включенні в такі міжнародні конструкції, де кожен нарід бачить здійснення своїх національних цілей, — це єдино можлива основа взаємин. Ніякі інтернаціоналістичні ошуканчі ідеали, якими приховує кожен імперіялізм свої загарбницькі цілі, що їх мусить «освячувати» якоюсь «всесвітньою вартості» ідеєю («всесвітня комуністична революція», «міт германської раси», як єдиного творця культури, чи іншого типу ошуканства, яким служать «єдино»-даний «великий передовий» і т. д. нарід), — а національне добро. Кожного народу — ось ціль нашої боротьби!

Ми визнаємо, що для добра людства і людського поступу багато більше дали маленькі Атени, ніж гітлерівська, гестапівська стомільйонна імперія чи темного середньовіччя пересемник — «найпередовіша соціалістична країна», ССРСР.

Тому для нас не існує різниці, з погляду загально-людського поступу, між малими і великими народами, тим більше не може самозрозуміло, існувати вона для даних малих народів, які як кожна істота, прагнуть жити вільно, незалежно від того, якої вони... величини та раси. Зі суб'єктивного, єдино вальорного і єдино-слухного в міжнаціональних взаєминах становища, при визнанні нації, як найвищої органічної формації і найвищої цінності для членів її, кожна нація вважає — мала вона чи велика, багата чи бідна — свій закон, — найвищим законом, своє життя — найістотнішим постулятом буття всесвіту. І це цілком природньо. Тому кожна міжнародня конструкція, коли вона хоче бути тривалою і органічною, мусить це врахувати і змагати не за віднайдення ще вищих від національних законів (бо таких немає в світі), а за погодження на базі добровільності різних реальних інтересів поодиноких націй в ім'я їхніх безпосередніх життєвих цілей, а не абстрактних, «понаднаціональних» ідеалів. І єдино добровільне узгіднення є запорукою тривалого творчого і справедливого миру. Побудована на такій базі міжнаціональна співпраця виключає всяке експлуатування народу народом під покришкою «вищих», «позанаціональних» цілей. Таких вищих цілей немає на землі. Найвища ціль для кожного із наших АБ-Народів є його національна свобода і національний добробут. І тому народи об'єдналися в органічний АБН, бо він єдиний з усіх міжнаціональних інтересів кожного народу. Він існує не ім'я реалізації якихось абстрактних — інтернаціональних цілей, а, навпаки, протиставиться всім тим облудним псевдо-інтернаціоналізмам, що є лише обманованням малих великими.

Отже ми визнаємо примат національного принципу перед інтернаціональними в міжнародніх взаєминах. Примат національного, спільного принципу визнаємо і всередині на-

ших народів. Себто добро народу — перед добром одиниці, першество спільнотних інтересів — перед одиночними. Як висновок з цього — відкидаємо індивідуалістичний лібералізм, а за ним і ліберальну демократію, як ідеологію теж ліберал-капіталізму. Відкидаємо і самий капіталізм в ім'я суспільницького моменту! Ми ставимо добро органічних, спільнотних інтересів на перший плян! А тому вважаємо **рoдину**, за тверду основу народньої сили. І закони наших держав захищатимуть її добро так, як і добро народу, що є найвищою органічною спільнотою, не історичною, а природньою категорією. Все це зовсім не означає, що ми звужуємо свободу одиниці. Навпаки, одиниця є членом таких органічних спільнот, як народ і родина, і вона знаходить там реалізованим своє щастя та добро. Ієрархія вартостей має лише встановити, чие добро при розбіжності інтересів становиться на перше місце. Здорово родина є запорукою здоров'я всієї нації, а водночас і щастя одиниці. Коли нашим дітям живеться в гаразді, то чи є якийсь індивід, що цим не був би щасливий? Одиниця має в нас всі права, які здобула вона собі впродовж тисячоліть у боротьбі за своє самоутвердження. Коли ми встановлюємо ієрархію вартостей, то хочемо тим відмітити, що не допустимо, напр., до ліберал-капіталістичного розгнуздання, до концентрації в одних руках величезних багатств, що призводить, у свою чергу, до павперизації народніх мас, народу. Ми не обмежуємо творчої свободи одиниці, а лише захищаємо інтереси народньої маси. Тому ми виключаємо необмежену приватно-капіталістичну чи поміщицьку власність, бо тоді свободою покористується лише малий гурт, а для вбогих далі буде свобода лише на папері. Всі мусять бути однаково вільні, як і всі не на письмі, а на ділі рівноправні!

Лібералізм, що не бачив органічних спільнот, а розумів націю, як механічно зсумовані одиниці, що знехтував і ідею родини, належить безповоротно минулому. А тим більше большевизм, який знехтував народи як органічні спільноти, родину як основу народу, а з одиниці зробив раба не менше за народи, підкоривши все партійній і державній бюрократії, — мусить бути переможений, щоб був збережений світ від загибелі. А переможений він може бути лише діаметрально протилежними вартостями, які висуваємо ми. Лібералізм толерує існування тоталітарних большевицьких партій у всьому світі. Він сприяє їм розростатися. Соціална несправедливість, створювана ліберал-капіталізмом, створює пригожий ґрунт для обману мас комунізмом. Тому ніколи лібералізм і жодна форма теперішньої демократії, що кооперує з большевизмом, не може бути здатною для перемоги над ним. Жодна з них не в силі видвинути певного образу нового соціально-політичного ладу, побудованого на засадах справедливості. Колябораціонізм з червоним

тоталітаризмом — це те, що знаменує сьогодні демолібералізм. Тому не він врятує світ від большевизму!

III. За політичні організації залізних когорт! Маси в похід!

Большевізм може перемогти лише така соціально-політична група в лоні даних народів, яка матиме всі атрибути фанатичного, безкомпромісного, безстрашного, догматичного в своїх правдах, **політичного** ордену з залізною дисципліною із згуртованими когортами, безоглядними щодо большевизму, — така соціально-політична група, на прапорах якої стоятимуть водночас гасла: «Геть соціальний визиск, геть клясову різницю, геть капіталізм, геть большевізм, геть державний капіталізм, геть інтернаціональні большевицькі облудні ідеї, геть імперіялізм, геть поневолення! Хай живе соціальна справедливість, хай живе добро народніх мас! Вся влада народів, який перебирає керму всім своїм життям в свої руки! Хай живуть безклясові народи! Хай живе свобода кожного народу-нації! Хай живе добро народу понад усе! Хай живе національна ідея!».

Лише ті ідеї, що їх ми захищаємо в АБН, лише ідеї національно-політичних орденів революційного народовластя — тверда запорука перемоги.

З одного боку, ми — захисники і пробоева колони національної ідеї, революційного народовластя, а з другого — большевики, вороги національної ідеї і вороги народовластя. Лише таке протиставлення, тільки тверде і залізне, або — або розв'яже цей гордіїв вузол. На агресію большевизму треба відповідати ще сильнішою агресією, на їх удар — нашим ударом! Коли на їх удари будемо відкликатися до сумління світу, мовляв, їхні прийоми недемократичні; коли апелюватимуть, щоб большевізм «здемократизувався» бо, мовляв, «так не личить найдемократичнішій демократії», тоді може нам у світі будуть «співчувати», але що з того співчуття синиці по її смерті, як її з'їв шуліка?! Ми мусимо перемогти большевізм, байдуже, чи нам, нашим методам, будуть симпатизувати ліберальні сноби, чи ні. Нападений грабіжником не питається, чи «гуманно» і «культурно» вбити грабіжника, що з ножем стоїть над його горлом. Доки комуністичні партії всього світу, як антидемократичне тоталітарне явище, не будуть розпущені і насильно зліквідовані, доки большевицькому тоталітарному теророві не буде протиставлений революційно-народовласний тотальний, на всіх ділянках і всіма засобами спротив, — так довго стоятиме світ перед загрозою, що його може опанувати большевізм. Доки одночасно не будуть реалізовані антикапіталістичні ідеї соціальної справедливості, доки не буде повалений національними силами капіталістичний визиск і не буде безпосередньо творений новий справедливий соціальний лад, доки не відійде до історії демо-

лібералізм, — доти існуватиме ґрунт для большевицького обману і він, зліквідований, як легальна партія розбишак у світі, діятиме підпільно. Лише при **реалізації позитивної програми соціально-політичної перебудови** світу може йти успішне поборювання большевицької контрреволюційної реакції, большевицьких агентів Кремля, що їм належить помста і весь гнів народу, від якого, як від помсти над нацистами, не думавемо здержувати народніх мас та від Нюрнбергу над большевиками. **До людей** існує гуманність, а не до кандібалів!

Нацифашизм грав на національно-соціальних революційних настроях мас і виграв їх, дійшов до влади, перемігши большевізм у своїх країнах, доки сам не впав жертвою перемоги червоного тоталітаризму.

Нашим завданням на даному етапі є реалізувати прагнення мас, підносити національно — і соціально-революційні настрої, а не використовувати їх (як це робив нацифашизм і ще більше робить большевізм) для протинародніх цілей та, йдучи назустріч цим прагненням мас, спрямовувати їх проти большевицького тоталітарного обману і реакції. Поборюючи лівий і правий тоталітаризм, довести революцію народніх мас до її практичного завершення, щобто передавати народам повноту влади. А це означає диспонування всіма матеріальними і духовими цінностями, з волі і на користь тих мас, як вони цього бажатимуть. Коли вони переберуть у свої руки основу основ всяких революцій — **політичну владу**, — значить переберуть все. І таким чином буде здійснена найперша ідея нашого революційного народовластя — **вся влада народам!** За нею йде вже все. Не влада тоталітарної большевицької монопартії, що ошукала народ, дійшовши до влади на плечах народніх мас, за допомогою обманливих революційних ідей, за якими йшли обурені маси! А влада народу проти монопартії! Щоб цього досягти, неможливо застосовувати демоліберальні методи. Коли світ керуватиметься далі принципами вихолощеного демолібералізму і схоче застосувати ліберальні засоби в боротьбі проти большевизму, — програє безповоротно. Шлях для знищення большевизму такий у всьому світі: безпосередне і щире здійснення революційних, в національному і соціальному сенсі, ідей, якими живуть, за які борються народні маси, — при одночасному безоглядному поборюванні большевизму, без жодного загравання з ним; фанатизовання мас новим величним образом національної і соціальної волі; виведення їх на вулицю в боротьбі проти большевизму і проти, — де такий існує, — капіталістичного визиску; також фізичний зудар мас з большевицькими обманцями і наочне переконання мас в тому, до чого прагнуть монопартійні тоталітаристи зліва, що не бажать влади для народу, а над народом. Ось дорога до перемоги справжнього народовластя, до перебрання влади народом!

Не ліберальна розхлябаність, не партійництво і розпорошення сил, не потурання снобам і сальновим комуністам, а фанатизм мас, аж до білого розпечених національно-соціальними ідеями пристрастей маршируючих на вулицях міст і сіл мас, що валитимуть не лише старі постументи минулого, а передусім нових ошуканчих божків з-під стягу III-го Інтернаціоналу, криваві зудари борців за народню правду з большевицькими реакціонерами, — це врятує народи і людство від большевицької навали.

Маси на вулицю! Фанатичні, безстрашні, що змітають все дряхле по дорозі, що борються за новий світ національної справедливості — ось шлях до перемоги над большевизмом у всьому світі.

Парляментарна арифметика ліберальних снобів заведе світ під дурного хату!

Тому геть ліберальний опортунізм та коліноприклоніння перед большевизмом, геть капіталістичний визиск і геть імперіялістичний гніт, що ллють воду на млин большевицьким обманцям, які хитро використовують це все. Але хай живе безкомпромісове народовластя та його революційні носії і організатори народніх мас у боротьбі за нього, сини тих мас, — робітники, селяни, трудова інтелігенція, — об'єднані не в безхребетні ліберальні партії снобів, а в залізні когорти **політичних орденів**, з високою героїчною мораллю борців, а не гецефлярів! Хай живуть політичні організації залізних фаланг, які змітають все зі шляху, що проти інтересів і добра народніх мас! Хай живуть **народні маси**, що борються самі за власні ідеї і цілі за владу для себе!

IV. За новий справедливий соціальний лад.

Валячи світ большевицького тоталітаризму, нацистського обману і ліберал-капіталізму, якщо цей останній колинебудь мав би бути реалізований кимнебудь в наших Землях, ми на місце визиску і паразитування з праці народніх мас, що його до небувалого zenіту в історії людства всіх часів і народів довів большевизм, — ставимо ідею праці, **праці**, як основного мірила вартості людини, її корисності для суспільства. Йдеться про працю творчу. Праця, вклад її визначає величину заробітку, придатність даної людини для суспільства. Праця є основа **власності!** Етос праці, творчої, вільної, радісної — наймогутніший соціальний етос наших днів. Етос, що його так нікчемно профанував реакційний большевизм — державний капіталізм, зробивши її прокляттям! З ідеї праці, як змісту життя людини, з творчості зробив він невольничу каторгу, що її лякається, від неї втікає, її виконує як найжахливішу кару — трудолюбивий, життєрадісний в основі своєї душі громадянин! Основне завдання в ідейно-моральній площині нашого соціального порядку — відновити величний етос наших днів, працю поставити на її належний п'єдестал!

Ідею власности розуміємо як здобуте власною працею, вільне диспонування певними предметами в рямцях народнього добра. Ми відкидаємо необмежену приватну власність. Кожна власність має **суспільний** характер і використання її не може йти врозріз з інтересами народу. Ми відкидаємо большевицького типу спотворену, насильством введenu державно-капіталістичну власність, яка на ділі є лише засобом експлуатації народніх мас, цим разом державно-партійною бюрократією — в її користь під фірмою інтересів... держави »пролетаріату«. Ми не заперечуємо спадкової власности, але здобутої працею батьків і лише власною працею дітей утримуваної! Ми відкидаємо **найману** працю. Ми визнаємо **спільну власність**, індивідуально-родову й індивідуальну. Ми відкидаємо колективну власність — як неорганічну. Суть спільної власности лежить в тому, що нею диспонує якась **органічна** спільнота, напр., нарід-нація, родина. Але власність механічно зсумованих одиниць, що їх називають большевики пролетаріатом, а розуміють під тим свою партію і бюрократію, що керує колхозами й заводами, і вона, ця проклята бюрократія, є на ділі власником даного заводу чи колхозу. Що ж тоді має спільного з концепцією **спільної** власности народу власність большевицької плутократії — клітки державних капіталістів, що всім правлять і грабують, як самі хочуть, нарід? Отже що має спільного з спільнотою власністю народу т. зв. колективна власність? Гляньмо на живу дійсність і спитаймо, хто є на ділі власник колхозу, хто є власник заводів, хто має користь з них? Відповідь ясна кожному.

Коли родина є суспільна клітина, тоді власність індивідуально-родова — **спільна** власність. Зрештою всяка власність в лоні даної нації є національна, народня власність. Нарід-нація лише уповноважене певні суспільні інституції порядкувати даними предметами. Звідси державна муніципальна, індивідуально-родова, індивідуальна тощо власність, вжита на загальну користь, є **національною** абсолютною власністю. Всі інші форми власности є релятивними, хоч би й були спадковими. Йдеться про те, критерій чи його добра є вирішальним. Отже, може бути одно мірило — добро народу (нації). Більш детальна аналіза повищих положень мусить бути предметом окремого розгляду. Коротко: ми приймаємо і боремось за такі форми власности, що відповідають органічним нахилам людини і людських спільнот, не збірнот. Органічною формою з цього погляду є як спільна, так і приватна власність. Суть не в формі власности, як творчого вияву. Насильницька колективна власність не має нічого спільного з прогресом. Вона — регрес до темних часів невольничства. Насильницька колективізація — це повернення назад соціального поступу, в основі якого лежить створення якнайкращих умов для вияву творчих можливостей людини, її творчої

свободи — так само, як регресом було б сьогодні думати про реставрацію поміщицьких землеволодінь чи капіталістичних заводів і приватної власності на копальні чи залізницю і т. ін. Трудова індивідуальна власність, спільнотна власність — це органічні форми власності, в основі яких лежить власна праця і збереження сили й здоров'я народу. Це і є прогрес. Спільна власність, власність цілого народу на означені предмети і засоби продукції, а не насильна колективна власність, — це прогрес. Технічному поступові зовсім не стоїть на перешкоді індивідуально-родова чи індивідуальна власність, бо технічні засоби можуть вживатися навіть при дрібній власності, не зважаючи на той чи інший принцип власності. Встановлювання принципів і форм власності зумовлює передусім **соціальна** справедливість, а щойно на другому плані технічний прогрес, який ніколи не вимагає насильства над соціальною справедливістю, навпаки, — він повинен сприяти здійсненню цієї справедливості! Техніка існує для **людини**, а не людина для техніки! Технічно-цивілізаційний поступ стоїть в повній гармонії з **соціальним** поступом. При кількісному збільшенні людства техніка уможливує інтенсивніше використання земних багатств, щоб задовольнити потреби всього людства. І саме гармонізація цих двох елементів становить загальний і всебічний прогрес людства.

Не випадково, що ми так сильно підкреслюємо момент соціальної справедливості. На наш погляд, причинами всіх соціальних революцій були завжди передусім почуття кривди, несправедливості, а ніколи тільки господарська нужда. Коли всі голодні, ніхто не бунтується. Бунт приходить щойно тоді, коли одні голодують, а другі живуть в розкоші. Ніколи ще жоден революціонер не йшов на барикади за 8 годинний день праці чи на кілька сантиметрів піднесення платні. За це по суті ще не пролито жодної краплі крові. Але лилася кров і литиметься ще в під-більшевицькому світі — за великі ідеї перебудови докорінної зміни наявних несправедливих, що до неба про помсту волають, соціальних умов, — **з почуття** соціальної кривди, — **за правду!** Восьмигодинний день праці був лише нагодою, безпосереднім конкретним поштовхом для виявлення соціального невдоволення, джерелом якого є почуття **кривди**, соціальної **нерівності**, існування панів і рабів. На барикади гнала людей велика візія соціальної правди, їх безмежний ідеалізм, боротьба за здійснення соціальної справедливості. Тому, що на економічному відтинку найяскравіше позначається та соціальна коривда, то й перемішано поняття: тло із спонуками, причини з наслідками.

Окрім інстинкту самозбереження та волі до життя, стимулом всіх соціальних революцій було прагнення до **соціальної** справедливості, для реалізації якої економічні умови буття становлять лише тло. Коли б, напр.,

школа (освіта) існувала лише для «вибранців-еліти», тоді й тут мали б ми діло з боротьбою, з соціальною революцією, яка — цілком зрозуміло — зовсім не тотожня з економічною.

Значить, етично-моральний момент і гін до життя лежать в основах всяких суспільних революцій. Між іншим, етичною вартістю є й праця, мірилом якої є її суспільна корисність.

В основі суспільних процесів лежать не так економічні закономірності, як постуляти життя живих людей, спільнот і одиниць, що прагнуть жити всіма сторонами свого самовиявлення, рости духово і фізично. Ці процеси визначаються тим фактором, що народи й одиниці є психофізичними формаціями, свідомими, з власною волею і бажаннями, істотами, що творять закони розвитку, а не підлягають їм механічно.

Неминучість диференціації суспільного життя не є тотожні з неминучістю «історичної закономірності» існування клас. Напр., зовсім не належить до явищ закономірного порядку те, що більшевизм обов'язково мусів дійти до влади. Він міг бути здушений в зародку, тоді історія людства виглядала б інакше. Не було так само невідхильною закономірністю, що, напр., Україна, Грузія, Білорусь, Північний Кавказ чи Туркестан втратили свободу. Винуваті були не так «економічні закони», як живі, реальні люди. І зовсім не мусили і не мусять невідхильно існувати паразитарні класи капіталістичного суспільства чи, як тепер у нас — типу державно-бюрократичного, — більшевицьких бонзів. Якщо б крім відомих соціальних умов, не було ще людей стилю Леніна, партії більшовиків, що скерувала в бажане їй русло події, то самі ці події «автоматично-закономірно» завели б невідомо куди. У самій теорії більшевизму — «економічної закономірності» є маса протиріч. Досить найбільшої: більшевизм дійшов до влади в країні найменш розвиненого капіталізму, на переломі феодалної епохи в колишній Росії, а не дійшов, в силу економічних закономірностей, до влади в Англії, Німеччині чи Америці і немає взагалі виглядів, щоб він колинебудь там перебрав владу в наслідок економічних процесів, хіба що силою зовнішнього завоювання. Отже, при чому тут всі теорії про економічні закономірності?! Насправді ж ідеться головним чином про людей і то в меншій мірі про свідомі своїх цілей народні маси, як також і про їхніх політичних організаторів, висунутих з їхнього середовища. А це означає: наша доля в наших руках!

Ми відкидаємо класи, як паразитарні соціальні верстви; ми їх заперечуємо, творячи безкласові народи.

Коли ж під клясою розуміти соціальний стан, що продукує однакового роду товари, напр., хліборобство — хліб, промислова класа — промислові товари і т. ін., — тоді це нормальний поділ творчості. Це природний

і доконечний поділ суспільства на професії, яке тим більше диференціюється, чим вищий ступінь його розвитку. Диференціація і специфікація є здебільша і ознакою — в означених умовах — поступу. Ми приймемо поділ на продукуючі класи, що їх можна б назвати продукуючими станами чи верствами. Суть не в назві, а в зовсім іншому. У кожній із цих продукуючих означеного типу цінності класі чи верстві, що існує в народі, — по лінії вертикальній чи горизонтальній може бути команда експлуататорська група, що її досі в капіталістичному світі окреслювано клясою, напр., серед хліборобів — поміщики, серед робітництва промисловости — капіталісти і т. ін. Але сьогодні в наших країнах **експлуататорські класи не називаються ні поміщиками, ні капіталістами**, але маємо **стократ гірші за них**, — партійну і державну бюрократію, большевицьких бонзів, спертих на НКВД. Ця паразитарна класа існує і діє в лоні кожного продукційного стану, верстви: серед насильно сколективізованих селян, яких жорстоко визискує і держить наганом в невільничій колхозній системі, серед робітників індустрії, серед працівників культури, яким диктує казённо «творити» і вбиває їх вільну творчість, використовуючи їх для брехливого славословія і приневолене їх дурманом пропаганди присипляти увагу мас на те, що кругом них діється, і т. д. Проти цих саме паразитів в лоні кожної верстви, кожної продукційної класи йде наш бій, а не проти поділу на продукційні класи, що зумовлений самим життям. Ми уявляємо класи плястично, як колоди в суспільстві. На верху тих колон сидять саме большевицькі паразити, яких треба відрізати від їхньої жертви.

Большевицькі експлуататори хочуть відвернути від себе увагу мас, які бачать, хто є причиною зла. Тому большевицькі агітатори вічно торочать про капіталістичний гніт, про пекло в буржуазному світі. Але ж, пробі, нам цікаве не те, що в капіталістичному світі «пекло», а щось інше. Чому в нас, у соціалістичному світі такий «рай», що люди мруть з голоду, що концтабори повні мільйонів засланих, що мільйони помордовано большевиками, що позбавлено нас хліба, хат, свободи і найпримітивніших вольностей! Ось що нас цікавить! Наше нещастя, його безпосередня причина не в капіталістичному світі, а в «соціалістичному раю»! Нам воювати в наших країнах **нині проти поміщиків і капіталістів** — це воювати з **вітряками!** Поміщиками і капіталістами можуть большевики лише дітей лякати. Де в нас буржуазія того типу, про яку горлають большевики! Сьогодні досить ствердити для нас — ми проти реставрації минулого і ніколи не допустимо до його повороту, до повороту капіталістів і поміщиків. І цим вичерпується справа.

Большевики створюють міраж капіталістичної загрози нашим землям, щоб відвернути увагу від нужди, гніту, голоду, терору,

застрашуючи народи чортом, який не є такий страшний, як його малюють, залякують капіталізмом, якого вже зовсім немає в наших країнах. Отже, ради чого мобілізувати себе конкретними чинами вітряків, коли живий, реальний, нахабний грабіжник сидить і душить нас. Насамперед задушимо того, що вже душить! А не ждімо безчинно на того, що може прийти, щоб його задушити. Бо тим часом можуть нас поховати, задушених большевизмом (чого йому й треба), як перестанемо бути чуйні на те, хто наш ворог зараз.

Наш фронт нині передусім і виключно — проти большевизму. Ніяких інших фронтів у нас немає. Навпаки, ми шукаємо союзників у нашій боротьбі в усьому світі; а валити большевизм можемо в спілці із чортом. Саме суттєве, щоб ми при тому не **розгубили** наших позицій. Але це не означає, що ми будемо воювати проти всього світу в ім'я його спасіння, коли він цього не хоче... «Лікарю, вилікуй насамперед себе...». Скиньмо з себе насамперед большевицьке ярмо, а потім дамо відсіч і іншим імперіялізмам-капіталізмам, якщо такі сунули б на нашу землю. «На Сході немає колоній ні для кого, а хто їх там шукав би, знайде чорну землю собі на могилу» (М. Гузар-Колодзінський — «Українська воєнна доктрина»).

Отже наш фронт — протибольшевицька революція, розвал тюрми народів на національній держави з справедливим соціальним ладом.

Ми валимо большевицьку імперію і взагалі всяку на її місці імперію — без уваги на те, чи це буде демократична, чи фашистська, з центром в Москві, чи в Петрограді!

І це найголовніше. І це буде здійснене силами наших народів — народніх мас, що візьмуть, що здобудуть владу в свої руки.

Влада — це найбільша тайна успіху нашої революції і запорука реалізації її ідей!

Тому основний сенс наших змагань: **Влада Народам!**

Без **політичної** революції не буває взагалі і ніколи суспільних революцій!

V. Наша доля в наших руках

Чи буде війна? Це питання ставить кожен з нас зокрема і всі ми разом. Кожен висловлює свої здогади й здебільша всі вони зводяться до того, що все мовляв, промовляє за те, що буде війна. Бажання є батьком нашої думки. Війни хочемо ми, війни усі наші народи, гноблені большевизмом. Від війни сподіваються зміни жахливого стану їхнього буття наші народні маси, що в голоді, нужді і вічному страху живуть. Війна мала б урятувати нас від жаху большевицького пекла. Вона мала б уможливити остаточне знищення большевизму й остаточний розвал большевицької імперії та поділ її на національні держави всіх народів.

Але чи буде скоро війна?

Мирова конференція в Парижі зазнала фіаско. Не розв'язано ні одної проблеми, бо розв'язати їх неможливо до того часу, поки світ керується принципами насильства, національного поневолення, доки панують у ньому закони експлуататора і поневоловача, байдуже, чи на ділі петрифікувати їх буде прихований дамоліберальними гаслами опортуністичний світ компромісу й торгівлі народами і їхньою долею з більшевизмом — світ т. зв. західньої демократії, — чи більшевизм московський, брутално ошукуючи увесь світ змагаючи до його тотального поневолення під гаслами «найдемократичнішої демократії», демократії «вищого типу» і т. ін. Істотним залишається: ключ до розв'язки гордійового вузла світової кризи, в якій перебуває західня демократія, з її лібералістичним капіталізмом і непошануванням права наших народів на самовизначення і державне відокремлення, на що наступає агресивний варварський більшевизм, використовуючи для себе російський імперіалізм, що став на його послугу, — цей ключ лежить в активному визнанні та повному і беззастережному прийнятті всім світом за свої ідеї. Визвольної Революції Народів, цієї третьої, антибільшевицької, антикапіталістичної і антиімперіалістичної сили, що зродилася й спотужніла під більшевицьким і нацистським гнобленням. Орієнтація всього здорового й творчого в боротьбі проти більшевизму мусить йти не на ліберальну демократію з її капіталістичними акцесоріями, якій призначено вже вмерти, **на нове революційне народовластя**, що не знає кляс серед народів, що не знає імперіалістичного гноблення й завоювання, за свою основну ціль визнає здійснення ідей соціальної справедливості на користь народніх мас та самовизначення на ділі, а не на папері, всіх народів у боротьбі проти їхніх гнобителів.

З цього погляду всі теперішні і майбутні мирові конференції матимуть повні невдачі, бо до порядку денного не включають вони основного питання — первопричини сучасної кризи. Миру не буде, бо бути не може! Миру не врятує ніхто й ніщо! І миру, основного на насильстві, ми не хочемо! Ми не хочемо миру за всяку ціну. В нас миру немає. У нас ішла, йде і йтиме боротьба до загину або перемоги. При чому ж тут мир?

В наших країнах, поневолених більшевизмом, іде далі війна. Її ведемо проти більшевизму покищо **лише ми**. Нам важко самим нести тягар усієї боротьби проти більшевизму в ім'я нашої свободи і в ім'я рятунку всього світу, що стоїть нині осторонь тієї боротьби й холодний на наші заклики й байдужий на наші жертви!

Тому ми проти такого миру, що закріплює національне гноблення, і хочемо національно-визвольної, війни. Нам не цікаві всі ці негідні заходи тих західніх демократів, що, соромливо приховуючи свою коляборацію з червоним тоталізатором Кремля, для обду-

рення своїх мас окреслюють більшевизм — теж демократією, тільки специфічного типу... — «східною». «Торгувати можна із канібалами», — казав колись один ліберальний демократ. І так уже проторговано по 1-ій світовій війні свободу України, Грузії, Білоруси, Дону, Туркестану, яким демоліберальні країни не дали допомоги в боротьбі проти більшевизму, а навпаки — допомагали нашим ворогам. І так по II-й світовій війні віддано ще й Польщу, Сербію, Хорватію, Словенію, Альбанію, Болгарію, Румунію, Мадярсину, Чехію, Словаччину, Прибалтику, азійські країни на поталу більшевизмові. Ми вороги всякого колябораціоналізму із всякими тоталітаризмом! **Коли сьогодні судять за коляборацію з нацизмом, то як же можна колябораціювати з батьком і вчителем нацизму — червоним тоталітаризмом Кремля! Як можна на одній лаві суддів сидіти поруч з більшевицькими скритовбивниками десятків мільйонів неповинних жертв, жінок старих?** Як можна, по приятельськи усміхаючись, стискати руку кол. головному прокуророві СРСР, що його руки спливають кров'ю дітей! В той час коли на Заході йде «братання» з бандитами, на наших землях гірше за Дантове пекельне життя й боротьба, що ведеться саме за порятунок вартостей усього світу і того ж невдячного, що сьогодні сміється над долею Сходу, обдаровуючи його «теж демократією», тільки «східного» типу... Проте ж не нам впадати в розпач, що самітні несемо весь тягар боротьби. Не боятися нам і сказати тверде слово на адресу тих, що тепер байдужі до нашої боротьби, яку на жаль, об'єктивно ведемо і на їхню користь. **Перемоги над більшевизмом немає без нашої участі! Вирішним чинником перемоги є і можемо бути лише ми, а не атомові бомба!** Тому маємо право і мусимо на весь світ голосно заявити про наші безкомпромісові позиції й кликати всіх, хто в снобізмі своєму ще не поклонився на Заході більшевизмові, щоб узяв кермо долею Заходу в свої руки й повів його разом з нами, **третьою** силою сьогоднішнього світу, на боротьбу без гнилих компромісів і трусливої політики!

Ці сили є й на Заході. Ними є передусім національно і соціально прогресивні елементи, що **одночасно** протиставляться і капіталізові. Ними є прогресивні в національному питанні чинники, що стоять за реалізацію ідей Атлантийської Хартії. Більшевизму не можна перемогти без усунення тла, на якому він родиться.

Більшевизм може бути переможений лише тими силами, які є не лише антибільшевицькі (бо й капіталістичні зубри є антибільшевицькими), а й антикапіталістичні. Більшевизм же виграє саме на соціальному невдоволенні. Вирвати ґрунт з-під ніг більшевизмові — значить **задовольнити потреби широких мас**, захисником яких підступством себе знаменує більшевизм. Лише тим силам належить перемога над більшевизмом, що

назавжди зірвуть з демолібералізмом та його підбудовою — капіталізмом! А в міжнародних взаєминах ті сили переможуть, що стануть на виразних антиімперіалістичних позиціях і відкинуть раз назавжди думку про поневолення інших народів. Доба, що родиться з могил і трупів і мільйонів і мільйонів борців, що ростиме на попелі імперій гніту, — не може бути добою відродження, реставрації капіталістичного визиску й імперіалістичного гніту: вона мусить бути добою соціального прогресу й національної волі! Коли під ударами революцій валитиметься большевицька тюрма народів, виростатиме там новий світ, де будуть усі народи рівні, всі народи вільні, всі народи суверенні у власних державах, де народи, як народні маси, диспонуватимуть всіма засобами й методами продукції, де буде повністю здійснена ідея соціальної справедливості, де не буде ні холопа, ні пана, а будуть люди на землі.

Де не буде народів-панів, ні народів-рабів, де не буде державного капіталізму Кремля, ні бюрократичної партійної класи паразитів «знатних, кращих людей» — партій большевиків, ні ліберал-капіталізму з клясою буржуазії і поміщицтва. Це буде світ національної і соціальної волі! Це світ, за який ми третя сила, боремося: **За світ свободи!** За нашу батьківщину без холопа й без пана, як їх назвав у своїх великих візіях поет поневолених народів Тарас Шевченко.

Лише образом такого світу можна полонити душі народних мас, образом, за який варто боротися, для якого варто не лише жити, але і — коли треба — вмирати!

Лише зфанатизовані такою величною ідеєю нового світу маси підуть на переможний бій проти большевицької темної реакції!

Висуваючи лише таку візію майбутнього, можливо перемогти большевизм, ніякі половинчатості, ніякі компроміси зі старим світом, ніякі оглядання на задні колеса, а тотальний розрив з дряхлим і пережитим спасе нас і світ від большевицької тюрми.

Чи дозрів світ, щоб зрозуміти ці істини?

Чи мала б литися кров наших народів і захищати його (світ) перед большевицькою навалою, доки не прорветься тьма і доки навчить большевизм, як меч Атилли, дряхлий демоліберальний світ снобів і сальонових комуністів, як респектувати наші безприкладні жертви і в його ж захист та поки той большевизм не навчить усіх, що треба піти нам на допомогу?!

Чи може заговорить почуття відповідальності — хоча в останній момент — супроти майбутнього, нащадків та історії та озветься інстинкт самозбереження — і піде все здорове в хрестовий похід проти большевизму, поки ще большевизм не змобілізував своїх сил на знищення світу? Та не нам ворожити. Ми знаємо свій шлях.

Він — це Визвольна Революція Народів, революція національно-політична, соціальна і культурна. **Вона буде.** Буде війна чи не буде. Війна могла б прискорити її збройний масовий вияв, ідучи назустріч її ідеям. Війна може й не сприяти їй, якщо б перекреслила, як гітлерівська інтервенція, її засновні й завітні ідеали. Але остання світова війна так навчила нас, що чергову ми зуміємо так використати, що й при найбільш несприятливих умовах не тільки большевизм уже остаточно буде переможений, але й жодний інший імперіалізм на наших землях уже не втримається.

Бо зродилася і оформилася третя сила цього світу, що їй по її волі й прогресивності її ідей — вже напевно належить майбутнє. Це — Авангард Визвольної Революції Народів, АВН. Наша революція врятує світ перед масовою різницею, перед масовим кровопролиттям, бо вона унеможливить большевизмові розгорнення всіх його руйнівних, людиноненависницьких сил, убиваючи грабіжника у його ж таки лігві. Отже, якщо світ хоче зберегти мільйони дорогих людських істот, мусять іти західні когорти на війну проти большевизму, як союзники і визнавці наших ідей, щоб уможливити нам могутній розгром СССР знутри, що можливе передусім тоді, коли на прапорах фаланг Заходу буде написано не як фраза, а як живе діло: **свобода народам — свобода людині!** Ніхто з нас не думає боротися за будь-які чужі ідеали, за будь-які чужі цілі. Ми боремося за своє! Співзвучність цілей західних когорт з нашими, себто конкретне реалізування їх зразу ж такі — доведе на початку війни до внутрішнього зриву, перетворюючи третю імперіалістичну війну вже в першій її фазі у визвольну революцію народів. При зударі двох концепцій війни: визвольної, що її реалізував би Захід (якщо зрозуміє, в чому рятунок для нього), та імперіалістичної, що її здійснюватиме (бо зако, смію, завдяки своїй природі, мусить так діяти, большевизм. Перемога можлива лише за визвольною війною, назустріч якій ішла б наша визвольна революція, як невідмінний вирішувальний чинник цього всесвітнього катаклізму, до якого невідхильно йде людство. Коли ж Захід не розуміє сенсу історії і схоче зі свого боку теж поклонитися божкові імперіалізму та знехтує ідеї визвольної революції, уповаючи на силу атомової бомби, а не на вибухову, стократ могутнішу енергію революційної ідеї, національної і соціально-визвольної, то принесе, безуспішно для себе, нові гекатомби жертв своїх синів по суті не за свої цілі й на шкоду для себе. Капіталістично-експансивні та імперіалістичні сили Заходу мусять уступити місце національно і соціально-творчим прогресивним течіям, що в ньому могутніють і усвідомлюють значення великих ідей, зафіксованих хоча б в Атлантийській Хартії. Ці нові сили мусять збагнути сенс епохи, що гряде, в якій немає місця на національне по-

неволення і в найделікатніших формах, ні на соціально-економічній визиск, хоча б і в посередній формі... золотої валюти в вигляді долара чи фунта.

Не золото, а праця і працею творені багатства визначають вартість і суспільну функцію гроша, що не може бути аналогічно до фізичної сили, засобом національного чи соціального гноблення. Коли війна Заходу проти большевизму буде визвольною, а не імперіалістичною, цебто коли на її прапорах виднітимуть гасла національної і соціальної свободи, коли вона не йтиме впоперек шляхам і цілям визвольної революції народів, а їй назустріч — тоді революційними силами, в першій її фазі, большевизм буде розгромлений, і раз назавжди людство звільниться від примари большевизму і вже ніколи більше його кошмар не блукатиме по світу. Коли б це сталося інакше, коли б Захід не зрозумів, за що йде змагання і як можна перемогти большевизм, то й тоді перемога буде таки за нами. Можливо, в такому разі вона прийде трохи пізніше і при більших жертвах, але прийде напевно. Наша прогресивна національна й соціальна ідея оновлення уже непереможна і їй поклониться також і здоровий, безкомпромісовий супроти большевизму і прогресивний Захід. Організація і поглиблення нашої революційної боротьби йде далі, без уваги на те, чи війна буде, чи ні, бо вона не є нашою ставкою, а лише сприятливого нагодою. Коли ж її не буде в скорому часі, коли переможуть хвилево реакційні й компромісові супроти большевизму сили, що вірять в ССРСР, як у «єдину» соціалістичну державу світу (Ляскі), що вірять у східнього типу «демократію», обдурюючи себе самих (Воллес), чи при своєму капіталістичному способі думання мріють про торгування з большевицькими канібалами (Ля Гвардія, американські трести й картелі), то це, не зважаючи на все, не матиме вирішального значення для нашої боротьби. Вона в змінених формах при поглибленні національної і соціально-політичної її бази йтиме далі непереможно й потужно до нашої завітної мети. І вона, при сконцентрованій силі 300 мільйонових народніх мас гноблених і загрожених большевизмом народів, таки скорше чи пізніше переможе. Це цілком певне, як і те, що завтра зійде сонце. бо ще ніколи так не було, щоб правда не затріюмувала над брехнею, щоб справедливість не перемогла насильства, щоб ідея свободи не вийшла переможно над рабством.

Чи буде насправді незабаром війна — це не основне, бо не від неї залежить наша доля: **Наша доля — в наших руках!**

Наш шлях — Визвольна Революція Народів!

І доки її ідея, ідея свободи народів і людини, не стане живою дійсністю на руїнах большевицької тюрми народів, доки не зникне з лиця землі кошмарний большевизм, — так довго й невтомно ми будемо бити на сполох!

VI. За визвольну — проти загарбницької війни

»Британці, а з ними їх французькі помічники, виповіли щось в роді «ідеологічної» війни Німеччині. Спогад релігійних воєн з давніх часів!.. Це є річ, не лише позбавлена глузду, а й злочин — провадити війну для знищення гітлеризму під плащиком боротьби за демократію.

Молотов, 31.X. 39.

Безумовно, визвольної війни бажають найбільше уже покритивдені цього світу. Ці покритивдені взагалі не є якісь мілітаристи. Вони ненавидять війну всіма фібрами душі, вони її принципові вороги, але сподіваються за допомогою визвольної війни добути свободу. Є два роди війни: визвольні і загарбницькі. Перші благословив сам Бог, а другі засудило все цивілізоване людство на наших очах. Нюрнберг, хоч там сиділи як судді не всі на те управнені морально, проречистий доказ осуду і карі для всіх носіїв загарбницьких воєн. Натомість визвольні війни викликають велике захоплення і схвилювання всього цивілізованого людства. Оборонна війна Польщі, різко політично оцінюване, але морально високо ставлене варшавське повстання, грандіозна оборонна війна, що її веде національна Україна під керівництвом УГВР, визвольна війна Греції, Франції, та інші, — все це справедливі війни. Війни, що їх схвалювало і схвалює людство, бо це війни проти загарбників, війни антиімперіалістичні, війни, що ставлять за свою мету знищення мілітаризму, що рівнозначний з імперіалізмом. Мілітаристами-імперіалістами ніколи не були і не є поневолені народи, а завжди панівні кліки. Тому немає серед представників поневолених народів ні мілітаристів, ні імперіалістів.

Аналізуючи сьогоднішню політичну ситуацію в світі, можна думати, що війни скоро може й не бути. Захід війни не хоче, бо втомлений нею. Не хоче він її з опортуністичних міркувань. Він надіється компромісами з східнім тоталітаризмом знайти вихід з ситуації, що створилася після упадку нацистського тоталітаризму.

Демоліберальний світ — це світ опортунізму і компромісу. Щоправда, назрівають на Заході революційні, прогресивні, безкомпромісові щодо тоталітаризму сили, що поборюють реакційний табір, що заграє з тоталітаризмом, але вони ще не є настільки сильні, щоб перебрати відповідальність за долю Заходу в свої тверді революційні руки. Ці сили — це відповідники боротьби за прогрес поневолених тоталітаризмом народів, що єдині сьогодні в усю широчінь висувають концепцію нового, анти тоталітарного революційно-народовластного світу та революційні шляхи боротьби за його досягнення.

Отже, з одного боку стоїть світ демолібералізму, що не хоче війни, а з другого —

світ тоталітаризму, поділений на експлуаторську кліку і народні маси. Монопартія, що є всевладна в тоталітарній системі ССРСР, боїться сьогодні війни, бо боїться ризику. Вся влада в ній у руках олігархів, декількох людей. Властиво там вже не йдеться про диктатуру партії, а про диктатуру п'ятьох-шістьох олігархів-тиранів. Вони просто дрижать за своє життя, тому бояться війни, яка завжди має елементи ризику. Лінія їх політики досі була і буде ще деякий час така: зберігати себе й свою тоталітарну систему перед потрясіннями. Тому партія — олігархи тепер будуть брати курс на відтягування війни. Вони знають, що економічний потенціал ССРСР підірваний. Його треба ще відбудувати. Для цього треба бодай п'ять — десять років. Народи невдоволені. Йти на ризико війни в сучасний момент, навіть якщо б наш континент став переходною жертвою першого удару большевизму, — небезпечно. Непорушний потенціал Америки перерішив би, при зриві народів знутри, остаточний вислід. Отже, звідси тактика ССРСР — вигравати на нехоті демоліберального світу до нової війни, побринькуючи одночасно шабелькою і в той же час будучи готовим на уступки, як це бачимо з цілої тактики большевизму. Коли ретроспективно глянути на всі конференції, побачимо таку лінію: наступ-відступ і т. д., звичайна гра, в основі якої лежить приховане завдання виторгнути якнайбільше і не довести до скорого удару, який остаточно знищив би большевизм. Якщо б, на наш погляд, противники тоталітаризму натискали з більшою силою, мали б більші успіхи. Напр., Іран програвий для тоталітаризму. Тактика большевицької монопартії йтиме далі лінією п'ятих колон в усьому світі. Саме таким робом вона хоче зробити світ готовим на свій майбутній похід. Щоб убити демократію її ж таки руками, використовуючи її неприпустиму толеранцію щодо існування на Заході антидемократичних «лівих», большевицьких комуністичних партій, коли фашистсько-нацистського типу монопартії знищено.

На наш погляд, лінія політики батьківщини тоталітаризму — ССРСР — полягатиме в зберіганні себе, закріпленні, перетравлюванні здобутого, щоб з загарбаних країн зробити пляцдарм для майбутніх нових завоювань, які ССРСР тепер радше провокуватиме, але не буде безпосередньо втручатися вже тепер у війну. Йдеться і про використання суперечностей на свою користь, про витягання каштанів з вогню чужими руками. Тому, з історичного аспекту аналізуючи політичну тактику большевицького тоталітаризму, ми схильні до думки, що на порядок придуть громадянські війни в Азії (Китай) і т. ін., боротьба за впливи і розклад Франції, Італії тощо, а щойно потім може бути мова про безпосереднє ангажування тоталітаризму.

Пригадуємо вичікувальне становище большевиків в останній війні і розрахунок на са-

мовинищування Заходу. Немає основ для твердження, що аналогічна тактика не буде застосована і в майбутньому. Громадянська війна у Франції може бути в свій час актуальна. Ми не думаємо, щоб французька комуністична монопартія її починала, доки ще стоять під зброєю залізні англійські дивізії Монтгомері. Навпаки, вона буде йти на всякі можливі компроміси, щоб приспати увагу національних кіл, роблячися податливою, копромисовою, міщанською партією. А покаже роги тоді, як прийде загальне відпруження, демобілізація, як прийде ера нового МакДональда чи Чемберлена. Тоді буде така гра, як була до... Мюнхену. На нашу думку, якщо мав би прийти спротив сьогодні проти анархії у Франції, то тільки з боку національних кіл, що, рятуючи свободу Франції, розігнали б тоталітарну монопартію, а дали б змогу виявитися справжній демократії, в якій не було б місця не тільки для монопартії фашистсько-нацистського типу, але й большевицького, східного. Ні на які революції сьогодні, по моєму, французька монопартія не піде, а буде висувати мінімальні, приємливі масам, «пристойні» постуляти, щоб не нажити собі ворога в особі якогось сольонового сноба. Ми ризикуємо твердити, що большевицький тоталітаризм сам виведе війська у свій час з держав-сателітів, в яких сьогодні він стоїть, включно з Німеччиною. А буде це, з одного боку, під тиском Заходу, а з другого, коли йому їх буде там непотрібно, як до влади прийде там його монопартія. Тоді він заключить з такою країною мир, ідучи на всі уступки Заходові. Приклад Болгарії досить переконливий. Якщо в Польщі буде при владі Гомулка, там не треба красноармійців. Не треба їх і в ЧСР Готвальда — і їх там немає. Чи потрібно їх Тітові? Чи буде потрібно у Франції за Тореза або в Іспанії за Пасіонарії? ССРСР заключить дуже охоче який завгодно мир з ЧСР Готвальда, Болгарією Дімітрова і т. ін. Чи нічого не говорить факт, що, програвши війну, Болгарія нічого не втратила на користь Греції, яка війну виграла, яка взагалі не коляборувала — як Болгарія — з нацизмом? На основі цих тверджень ми висуваємо тезу: офіційний тоталітаризм війни, в яку він себе мав би включити безпосередньо, зараз її не хоче. Але він хоче війни, сьогодні і завтра — поза своєю сферою впливів. Він хоче війни в Греції, Ірані, в Китаї, Індії, Арабському світі, щоб на виснажений світ пізніше накласти свою лапу. Тоталітаризм порушує сьогодні, за допомогою п'яти колон, суверенність і інтегральність кожної країни. В батьківщині тоталітаризму тепер внутрішній розгардіяш, голод, нужда, що нагадує 1933 р., коли мільйони гинули, в наслідок пляново організованого голоду; дезорганізація державного, адміністративного, господарського апарату, невдоволення, розлучення, — як наслідки війни **боротьба народів**, спротив на всіх ділянках життя. Ситуація не опанована. Тоталітаризм

до війни не готовий. Він її відтягатиме. Він насамперед мусить опанувати ситуацію всередині країни.

А що думають «неофіційні» кола тоталітарної країни — поневолені народи ССРСР? — Прагнуть змін, сподіваються змін, готові на все, щоб ті зміни прийшли. Ненавидячи війну, прагнуть її, щоб скинути ярмо, поки тоталітаризм не опанував внутрішньої повоєнної ситуації. Найбільші антимилітаристи, якими були і є завжди народні маси всіх часів і всіх народів, хочуть визвольної війни від страху, голоду й нужди, щоб були здійснені в усьому світі величні ідеали Атлантицької Хартії, 4 Свободи. Армія, її бійці, робітники, селяни, інтелігенція — все хочуть в тоталітарній країні війни, але не загарбувати чужі землі, а вернутися в свою хату, щоб жити там вільно, по-людськи, щоб здобути власні національні, від нікого незалеж-

ні держави і як треба — до загибуну за них боротися!

Тому, як воно парадоксально і не виглядало б, ті, що найбільше ненавидять війни, маси, — її хочуть, а ті, що женуть маси на загарбницькі війни, олігархи — тепер її не хочуть. Одні, окрім кайданів, не мають нічого втрачати, другі — все! Загарбницькі війни, мілітаризм і імперіялізм — одна річ, а визвольні війни, свобода і справедливий мир, на неї спертій, — друга річ!

Які висновки робить Захід із сучасної ситуації, покаже майбутнє. Якщо переможуть у ньому сноби, сам буде винуватий. В усякім разі, ініціатива неподільно в його руках!

А підтоталітарні народи йдуть твердо своїми шляхами до своєї мети.

І скорше чи пізніше — дійдуть. З Заходом чи без Заходу.

У. Кужіль

Шляхи російського імперіялізму

Від пам'ятного тосту в честь російського народу, що його висловив Сталін на прийомі в Кремлі після перемоги над Німеччиною, більшовики одверто заговорили про першество російського народу в Советському Союзі. Іменуючи його творцем і провідником ССРСР, визначали йому керівну ролю в усій історії Сходу Європи, як державного організатора на цих велетенських просторах. І поступово історія російського народу стала історією народів ССРСР, традиції російського народу — традиціями ССРСР, славні полководці, політичні мужи Росії — виключними взірцями до наслідування для советського громадянина. Але в одній точці більшовики ще маскуються, а саме: відпекуються від титулу наслідників царів у їхній імперіялістичній, колоніальній політиці. Це йшло б врозріз з пропагандивними гаслами, за допомогою яких вони намагаються здобути світ, і тому, надіваючи маску перших у світі пацифістів та противників російської імперії. Лінію зовнішньої політики, що за весь час історії Росії мала експансивний характер, визначало московським володарям географічне положення і ненаситний грабіжницький дух, що спонукав їх до щоразу дальших територіальних зазіхань. Більшовики, як вірні сини тої Росії, не звільнилися від вищезгаданих, питомих їм, рис. Пряма лінія веде від дипломатії Івана III, Петра Великого — аж до «великого» Сталіна, так що до напрямів, як що і до методів політики агресії.

Часи Івана III (1462 — 1505) — це часи остаточного зформування московської національної держави. Відтоді то стають московські царі як чинник міжнародного життя і

вступають у міжнародні відносини як політики, що навчилися, будучи васалами Золотої Орди, елястичности, підступу, «ненавидячи — удавати приязнь, ховати підступні наміри під облесливою усмішкою». (Історія дипломатії, т. I, 1940 р., ст. 116).

Цар Іван III, як об'єдинитель всіх етнографічних московських земель, накреслює програму загарбань російської нації. На першому пляні стояло питання «з'єднання» з Московою Українських земель, що входили в склад Польсько-Литовської Держави. Об'єднавши московські князівства, Москва проголосила всі українські землі, що входили колись в систему Київської Держави, спадщиною «отчиною» московського великого князя, і тому московський уряд не хотів правно визнати тодішнього фактичного стану, а всі договори з Литвою мали тимчасовий характер. Всю свою міжнародню політику Іван III і його наслідник Василій III підпорядкували тому основному завданню. З того приводу Москва була заінтересована в мирних відносинах з Оттоманською Портою і кожний союз, що послаблював Литву, був добрий.

Іван III намітив і лінію експансивної політики Москви в сторону Балтійського моря. Відгороджена від вільного морського шляху до Західної Європи Литвою і Лівонським орденом, московська держава була здана на транзит через сусідні держави. На тому трапила її зовнішня торгівля і культурно-політичні взаємини з Заходом. Вже відтоді помітне прямування Росії до моря, до цього т. зв. «вікна в Європу», що перетворюється в історичний процес і набуває від часів Пе-

тра I виразних форм. Це прямування дуже послідовне і цілеспрямоване, хоч виглядає іноді як безп'янове шукання. Це нібито блукання впродовж двох століть є нічим іншим, як консеквентним прямуванням до кількох цілей, які в дійсності є тільки однією ціллю: **доступ до відкритого моря за всяку ціну**. За кожним разом, коли одне з точок відкритого морського побережжя, до яких прямує Росія, показувалася з якихнебудь причин недосяжною, — російський уряд прямував до другої, третьої, п'ятої. Коли траплялася нагода, знов завертався до першої і т. д. Довжелезна берегова лінія Крижаного моря була досягнута ще за часів давнього московського царства, та того було не досить, щоб забезпечити морську комунікацію пізнішої імперії. Побережжя Крижаного моря виконувало від того часу тільки одну з функцій границі — охоронну. Щойно в 70-тих роках XIX ст. доведено, що це побережжя таки не без вартости; і лиш на початку XX ст. почали використовувати незамерзаючі пристані мурманського побережжя, а вже в останні часи набуває Крижаний океан спеціального значення, як щойно досліджуваний і випробований найкоротший північно-морський шлях. Ці дві основні лінії московського імперіялізму, тобто підкорення України і доступ до відкритого моря, залишилися актуальними впродовж цілої російської історії, не виключаючи советів.

Під кінець 16 ст. (Іван IV, Грозний) з'являються ще два напрямки російських експансивних заінтересовань. В 1556 р. завойовують москалі казанський ханат, що відкриває їм торговельний шлях по Волзі і Камі, а одночасно уможливило взаємини з середньо-азійськими і прикаспійськими державами. З підбиттям астраханського ханату (1556 р.) такі самі взаємини зав'язуються з народами північного Кавказу. Відомо, що всі ці торговельно-дипломатичні взаємини давали Москві зачіпну точку до політичної пенетрації і дальшого просування меж свого володіння. Завоювання цих двох країв не було випадкове. Воно відзеркалювало цілеспрямованість московської агресії. Політики Москви ще на початку 16 ст. вказували на **«неизбежность»** підкорення Казані, бо камським шляхом перейшла Московщина за Урал і почала завойовувати Сибір, а через Тюмень попрямувала до Бухари і Хіви. Крім цього, московські царі хотіли знищити загрозу нападів з боку Казані, щоб мати вільні руки до прямування до Балтійського моря. Однак, після підкорення Казані волзький шлях ще не був вільний: на перешкоді до вільного проникання в Азербайджан і Іран стояла Астрахань, і Москва, не вагаючись, підкорила її.

До півночі і сходу, в напрямках найменшого опору зі сторони як фізично-географічних, так і антропогеографічних чинників, розширювалася російська держава дуже швидко. Далеко повільнішим було її розширювання

на захід і південь, де, щоправда, не було особливих природних труднощів, та зате антропогеографічні були там сильніші. Вже в першій половині 17 ст. дійшли москалі до Тихого океану, осягнувши таким чином для себе найкращу природно границю — море. На півночі вони це зробили ще скорше. Експансія на південь і захід мала в 16 ст. тільки небагато успіхів. Московщина не могла ще тоді багато доказати ні проти Швеції, ні проти Туреччини, ні проти Польщі. Навпаки, ця остання мало не знищила самої Московщини на початку 17 ст. Вже в другій половині 16 ст., разом з підкоренням середнього Поволжя і Астрахані, починається процес перетворення московського царства в російську багатонаціональну державу, процес, що набирає виразного обличчя з підбиттям України і східної частини Білоруси (1654 — 1661). Большевицька історіософія намагається вяснити цей процес штучними, брехливими аргументами, свідомо стаючи на захист, великоросійського імперіялізму. Вона висуває Росію як творчий організуючий чинник Сходу Європи і величезних просторів північної та центральної Азії.

»Фактичне злиття всіх областей, земель і князівств в одно ціле було викликане зростаючим обміном між областями, поступово ростучим товарним оборотом, концентрацією малих місцевих ринків в один всеросійський ринок«. (Ленін, твори, т. I. ст. 73). — «На сході Європи... створення централізованих держав, прискорене потребами самооборони, прийшло швидше від ліквідації феодалізму, а також швидше від повстання націй. Тому нації не розвивалися і не могли розвинутися в національні держави, а створили кілька мішаних, багатонаціональних, буржуазних держав, що складалися звичайно з **одної сильною панівної нації і декількох слабких підлеглих**«. (Сталін. «Марксизм і національно-колоніальне питання», ст. 87). »В Росії ролю об'єдинителя національностей взяли на себе великороси«. (Там же, ст. 17). Цей виклад причин творення російської імперії кладе в основу добровільність і свідомо тяга прилучуваних країн до центру, коли вся дальша історія Росії все це різко заперечує. Концентрація торговельного ринку була зумовлена односторонніми економічними інтересами панівної нації, а прилучування щораз нових країв робилось для поширення своєї власної економічної бази і стратегічного забезпечення щораз більших границь імперії.

По добутті Казані царський уряд розправився дико, як і властиво російському імперіялізмові, з тубільним населенням. Всіх чоловіків вирізано, а жінок і дітей загнано в рабство. Ще довго народи середнього Поволжя чинили запеклий спротив, але вже тоді почала Росія застосовувати свою політику володіння над загарбаними землями. Переслідування самостійницьких елементів, насаджування москалів на відібраних земель-

них наділах, підкупства частини казанської знаті, а передусім поширювання християнства, щоб за допомогою московського православ'я, цього інструменту російського імперіалізму, ще дужче охопити під свої впливи населення. Спираючись на укріплені городки, побудовані на землях Казанського ханату, Московщина посувається за Урал. І власне ті укріплені городки з військовими залогами, як підпора і охорона російської адміністрації на завойованих теренах, відзначає оту «добровільність» народів творити разом з Москвою одну державу. Пенетрація приватного капіталу, підтримувана військовими відділами, змушує населення платити данину, т. зв. ясак, і примушує шлях для державної окупації теренів. Серед боротьби і повстань просувається російська адміністрація в глибину Сибіру. Представник російського уряду заманює до себе на переговори сибірського хана Сеїд Ахмата і запроторює у в'язницю (невже большевики взорувалися на нього, запрошуючи на переговори Окуліцького і товаришів). Після того російські війська займають Кашлик, центр західного Сибіру, і до половини 17 ст. укріплюються над ріками Ішим, Іртиш і Об.

Перша половина 17 ст. — це підбиття цілого західного Сибіру. Першим етапом російського наступу був перехід з ріки Об над Єнісей, а далі перехід до Байкальського озера і на «Велику ріку» Лену. З того моменту загарбання нових земель йде ще більш енергійно в чотирьох напрямках: на північний схід до берегів Крижаного океану, на схід — до берегів Охотського моря, на південь — до Байкалу і на південний схід — Приамур'я. Простір від Єнісея до Охотського моря був пройдений протягом яких 20 років, бо це було завоювання колоніальних земель, де населення було кочове, почасти навіть це на ступені народів природи. Зате в Приамур'ї зустріла Росія таку ж саму пенетрацію зі сторони цивілізованої держави — Китаю. Нерчінським договором 1689 р. усталено торговельні взаємини з Китаєм, а водночас дійшло до зіткнення суперечних інтересів обох держав, — інтересів, що й досі не перестали бути актуальними.

17-е століття застає Росію далеко поза межами її етнографічних земель. Агресія на сході проходила відносно легко, але інші важливі, ще не вирішені питання, стояли перед російським урядом:

1. З'єднання з Росією українських і білоруських земель, що були під Польщею.

2. Проникнення в Прибалтику.

3. Під кінець століття конечність боротьби з Туреччиною і її васалом — Кримом.

Визвольна війна України проти поляків і Переяславська угода спричинили цілковите пересунення сил східної Європи. Та одночасно Переяславська угода навіки визначила московську провідну верхівку (білу чи червону) як віроломного партнера у міжнародних договорах. Користаючи з ослаблення сво-

го союзника, (України), Москва знехтувала властивий зміст угоди, в якій говорилось про взаємну поміч і співробітництво двох рівнорядних, суверенних держав, і поступово повернула Україну в свою колонію. Через Андрусівський мир 1667 р. дістає Росія широку базу для осягнення берегів Чорного моря і Кавказького хребта. Дві добрі природні межі для російської імперії опиняються в межах можливості здобуття. І то через прилучення тільки однієї пайки України. Першим наслідком прилучення України до Московщини на політично-географічному полі було вступлення Росії в т. зв. східне питання. Перед загарбанням України Московщина не провадила ніяких більших воєн з Туреччиною. Та зараз таки після Андрусівського договору почалися воєнні кроки між цими двома державами (1674 — 1681), і московська дипломатія заметушилася по цілій Європі, шукаючи союзників. Московщина присєдналася до християнської коаліції проти Туреччини, рушила походом на Крим і добула Озів (1698.).

Друге питання — доступ до Балтійського моря — не знайшло свого вирішення через несприятливі обставини в укладі міжнародних сил і через клопоти Росії на півдні. Та російські володарі були спокійні, були переконані, що їхнє почате діло будуть продовжувати наслідники. Російська дипломатія вже заклала підвалини, намітила певні випробувані способи вмішування у внутрішнє життя ворожої держави. В боротьбі з Туреччиною вона використовувала природну ворожнечу між підкореним християнським населенням і турками, виступивши вперше на міжнародному форумі, — як покровителька православних християн. Своїми виступами в міжнародному житті придбала собі російська дипломатія оцінку чужинців, до речі, правдиву і до сьогодні; »Вони поєднують всі тонкості хитрого лукавства, щоб обманути чужинців, або, подаючи брехню за правду, або промовчуючи те, про що треба сказати, послаблюють чинність всяких рішень на нарадах тисячею хитрих зворотів, що дають протилежне значення«.

Початок 18-го ст. стоїть під знаком Петра I-го. Це постать в історії Росії, що здобула собі у большевиків цілковите визнання і апробату своєї державної діяльності та дочекалася незвичайно прихильної оцінки т. зв. клясиків марксизму і офіційної большевицької історіософії. При Петрі I Російська імперія простяглася від Балтики до Тихого океану. Росія стала не колонією чи півколонією економічно більше сильної, сусідньої західно-європейської держави, а одною із сильніших європейських держав. В надрах тої імперії виріс пролетаріят, що перервав жовтневу революцію (за історією ССРСР, т. 1. Держ. Соц.-Екон. Вид., 1939. р., ст. 645). Його оцінка міжнародного стану Росії і шляхи її експансивної політики, які мали на завжди запевнити їй становище світової

імперії, залишилися авторитетними і для большевиків. І дійсно, його пляни щодо Чорного моря здійснила частково Катерина II, а клич «до Індії» і перська політика, що її почав Петро війною 1722 — 29), стріть сьогодні як проблема до вирішення і переведення в життя перед советським урядом.

Петро I дістав у спадщині від XVII ст. два складні питання: 1) турецьке і 2) шведське. Обидва вони мали вирішити одну і ту саму справу, тобто доступ до відкритого моря.

Петро I, за словами Маркса, «з самого початку діяв за всіма традиціями слов'янського племені». «Росії потрібна вода» — ці слова стали девізом усього його життя. Завоювання Озівського моря — було цілком його першої війни з Туреччиною, завоювання Балтійського моря — цілком його війни зі Швецією, завоювання Чорного моря — цілком його другої війни з Портою і завоювання Каспійського моря — цілком віроломного нападу на Персію. Для системи місцевих загарбань досить було суходолу, для системи світового наступу — треба було вже води. (Таємна дипломатія XVIII ст.). Одне слово, Маркс добачує в Петрі типового імперіяліста-загарбника, а большевики оцінюють Петра як світлу постать в історії всіх народів Російської імперії, як володаря, що виконав цивілізаційну місію, організуючи багатонаціональну державу на сході Європи. «Мудра діяльність Петра I-го значно зміцнила могутність російської держави», — пише «Большевик» в ч. 10, 1945 р. Значить, у большевиків «мудра політика» — це політика, що провадить війни і поневоляє народи на шляху до свого власного імперіялістичного росту.

Намагання заволодіти берегами Чорного моря означало затяжну війну з Туреччиною, що до цього часу вважала Чорне море своїм внутрішнім морем і ніколи добровільно не згодилася дозволити плавати чужим кораблям по чорноморських водах. По здобутті Озова невдача над Прутом (1711 р.) тільки спричинила коротеньку павзу в російській агресії на тому шляху. Міжнародній стан сприяв радше розв'язанню шведського питання, і справді Петрові I-му припала заслуга закінчити півторавікову боротьбу за Прибалтику (1821 р.) прилученням до Росії: Ліфляндії, Естляндії, Інгрії і Выборгу. «Ми», говорив Петро, з тьми до світла вийшли і яких не знали в світлі — сьогодні поважають». Московського царя те не тривожило, що одночасно зішли зі світла в тьму народи Прибалтики, що вони зі самостійного життя увійшли в «тюрму народів». Москві потрібно було «вікна», отже при прорубанні його — поневолення багато культурнішої Фінляндії стає зачисленням в заслугу по першому завойованому кусникові побережжю майже на віддалі одного гарматного пострілу від ворожих границь. Перенесення столиці з Москви в це надморське місто означало, що мусить бути здобуте ціле побережжя

від Лібави до Торнео, щоб стратегічні позиції столиці можна було вважати забезпеченими. Завдання це виконали щойно наслідники Петра, завоювавши Фінляндію (1809.). І цього Петрового заповіту дотримувалися і большевики, які не спочили, поки не здобули, тепер уже Ленінградіві, втраченого в першій світовій війні запілля (війна з Фінляндією 1940. р.).

Володіння навіть довгим побережжям Балтійського моря було для Росії в той час безумовно «вікном в Європу». Однак з часом це вікно виявилось не досить великим, бо кожної хвилини могли його заслонити чужі руки. Поки світова політика обіймала, так би мовити тільки Європу, Балтійського побережжя може й досить було для Росії. Вже тоді відчувала вона це як велика держава дуже прикро, що ключі до Балтійського моря були в руках Данії, Швеції та Німеччини. Але згодом, коли світ перестав бути тільки Європейським, Росія була змушена прямувати до вільного океану, до шляхів всесвітньої плавби, а не до закритих побічних морів. І тому по завоюванні ще Курляндії (1795) і Фінляндії (1809) весь тягар російської політики переноситься на південь. Українське побережжя з його людним і багатим запіллям було міцною базою, на якій російська імперія основувала свою експансію до «тепліх морів».

Негаймо по закінченні північної війни Петро I скеровує свою увагу на південь. Російський посол в Ірані доносить про сприятливу ситуацію в Персії і радить втрутитися в її внутрішні справи під приводом боротьби з повсталими феодалами. Росія вбирається в свою випробувану маску «покровителя християн», заключає договори з християнськими васалами перського шаха і розпочинає війну, що мала зблизити її до тих теплих морів, а може і до Індії. По успішному закінченні воєнних дій Петро промощує перші шляхи на Кавказі (Баку, Дербент) і на західному та південному берегах Каспійського моря. Ті Петрові успіхи приводять до конфліктів з Туреччиною, і російська дипломатія використовує проти неї тим разом свою другу зброю, випробувану вже в XVII ст. агітацію серед християн, підданих султана, і заключення договору з православними васалами Туреччини, молдавським і волоським господарями.

Прорубавши вікно в Європу, Петро I намагався також закріпитись і на сході, вважаючи, що Росія повинна бути посередницею в торгівлі між Європою і Азією. З тією метою він вислав численні експедиції для вивчення Сибіру, шукання догідних шляхів для торгівлі і т. д. В XVIII ст. Камчатка була базою для дальшого російського проникнення на Далекому Сході. Російський уряд пробував встановити торговельні зносини з японцями і ставив питання навіть про Америку. Російські промисловці і козаки заволо-

діли островами, розкиданими по Охотському морі, далі досліджували Курильські острови. Сибір ставав щораз більше використаною колонією. Военні запотребування металю примушували використовувати сибірські підземні багатства. В копальнях працювали закріпачені селяни і засланці. Сталі повстання туземного населення примусили уряд збудувати ряд укріплених ліній, що давали гарнізонам базу для тримання в послузі населення. Ціри велетенських просторах віддалі Росія зужила, як відомо, дуже багато енергії, добра і крові, щоб забезпечити своєму велетенському комплексові земель вільний вихід на вільні від криги побічні моря Тихого океану. Ці зусилля розбивалися через брак добре залюдненого і загосподарованого заплля, яке почало творитися багато пізніше в Амурській і Приморській областях.

Російська дипломатія кінця XVIII ст. на чолі з Катериною II підняла нитки зовнішньої політики XVII ст. і Петра I. На чергу прийшло здійснення таких планів:

1) »З'єднання« решти українських і білоруських земель, що були під Польщею,

2) Закріплення в Прибалтиці,

3) Дальше просування до Чорного моря.

Майстерність Московської дипломатії досягла своїх вершин в заключуванні коаліцій, використуванні всяких труднощів ворожої держави і в створенні підступних міжнародніх інтриг. Катерина старанно прикривала загарбницьку політику російської імперії фразеологією модної тоді доби освіти, а дипломати за кожною новою анексією і міжнародньою акцією на користь російського імперіялізму, добирали відповідну формулку, що мала виправдати їхні дії і поставити на становищі захисників миру і справедливості.

Щоб виконати перше завдання, тобто зайняття всі українські і білоруські етнографічні території, Росія довела до повалення Польщі. Польська держава в другій половині XVIII ст. була в повному занепаді, але її землями були зацікавлені Австрія і Прусія, тому Росії доводилось узгіднити з ними свої плани. Так дійшло до трьох поділів Польщі. І підготовляючи її поділ, Росія маскувала свої дії обороною »свободи« польського народу. Вона разом з Прусією домагалась у польського сойму зрівняння в правах некатоліцького населення в Польщі з католицьким, а з другої сторони — всіма можливими способами перешкоджали всяким заходам, що були скеровані на оздоровлення внутрішніх відносин, як, наприклад, знесення »ліберум вето«. Підкупство частини шляхти, впровадження військових частин на територію Польщі — ще більше анархізувало відносини. Російський посол zorganizував конфедерацію з підкуплених, асуспільних елементів і під приводом її захисту впровадив російські війська до Варшави. В такій ситуації проходить перший поділ Польщі, при чому Росія дістає, між інцим, значну частину Бі-

лоруси. Цікавою і незвичайно знаменною є апробата того акту насильства не царським, а таки советським істориком: »До імперії відійшла і частина Білоруси — старинні російські землі. З'єднання білоруських земель з імперією спасало білоруський нарід від денационалізації, від переслідування віри. З'єднання з Росією було добродійним для господарського розвитку краю«. (Історія ССРСР, т. I, ст. 695). Претекст до другого поділу був дуже простий. Проти конституції третього травня постала конфедерація частини польської шляхти під протекторатом Катерини II-ої. А щоб подати тій конфедерації поміч, російські війська зайняли Польщу. Однак Росії було ще того мало, що конфедерація поляків запросила її війська на свою територію. Вона вимагала, щоб польський сойм у Гродні затвердив другий поділ Польщі. Російські війська оточили соймовий будинок і не випускали послів. Посли мовчали; нарешті предсідник сойму, в наслідок натиску, запропонував прийняти мовчанку за знак згоди, і Росія, як »визволителька«, за »згодою« польського сойму залишилася в Польщі і прилучені Курляндії, в границі Росії входила ціла Білорусь, Литва й Україна (без Галичини). На півдні імперія досягла берегів Чорного моря і далі могла поширюватись тільки в сторону Балканського півострова і Кавказу. Як бачимо, апетит Москви зростає з новим загарбанням і кожне нове покоління провідної верхівки ставило перед собою все дальші імперіялістичні цілі.

Одночасно з поділами Польщі проходила акція російського імперіялізму на Чорному морі. На тому шляху слід вписати в альбом провідної верхівки Росії в першу чергу послідовне винищування осередків українського самостійницького руху. Ліквідація Гетьманщини, зруйнування Січі — це знову вихід Росії з тьми в світло, з забитою дошками континенту до моря, до світових шляхів, але це означало позбавлення України власного державного життя і відхід її в російську неволю. Дві війни з Туреччиною дали Росії (1791 р.) землі між Бугом та Дністром і Крим, що його називав російський політик того часу »бородавкою на носі Росії«. Ці нові території дали Російській імперії в руки ціле південне побережжя і тим самим зміцнили її позицію на Чорному морі. Та ці досягнення далеко не задовольняли апетитів Росії, що виразно позначилися в т. зв. грецькому проекті Катерини II-ої, який залишився, щоправда, лише в сфері мрій. За цим проектом не було вже мови про територіяльні здобутки коштом Туреччини, а про повне вигнання Турків з Європи і створення Грецької імперії зі східної частини Балканського півострова і побережжя довкруги Егейського моря. Корона цієї імперії призначалась онукові Катерини II-ої. З Молдавії і Дакії замірялись створити буферну державу — Дакію, а західну частину Балканського півострова від-

дати Австрії. »Царгород у ролі третьої російської столиці, — пише Енгельс, — це означало б, однак, не тільки моральне володіння над східньо-християнським світом, це було б також вирішальним кроком до панування над Європою. Це означало б, що Чорне море перетворилось би в російську воєнну пристань. Це було б єдиноподержавним володінням над Чорним морем, Малою Азією, Балканським півостровом» (Маркс, Енгельс, твори, т. 16, ст. 10). І власне такі були і є лілі російсько-большевицького імперіялізму в тому ж напрямі.

В другій половині XVIII ст. йшла також дипломатична військова підготовка до загарбання Грузії. Росія представляла себе захисницею Грузії то перед Туреччиною, то перед Персією. »Зв'язки з Росією повинні були забезпечити умови економічного розвитку Грузії і встановлення зв'язку з Західною Європою, з її технікою і культурою, а панування Персії і Туреччини несло Грузії тільки примітивні і жорстокі форми феодалного грабіжу і роздору. З Росією в'язала Грузію ще й спільна релігія і зростаючі в XVIII ст. культурні зв'язки». (Історія СРСР, т. I. ст. 719). Одне слово, за большевицькою інтерпретацією, всі імперіялістичні загарбання царської Росії були втечею під опікунчі крила, від нападу під пануванням інших імперіялістичних держав.

В результаті російська дипломатія епохи Катерини II-ї в основному розв'язала ті проблеми що їх залишили їй попередники; були закріплені досягнення Петра в Прибалтиці (Курляндія), »приєднані« українські і білоруські землі. Росія стала твердою ногою на Чорному морі. Нарешті Російська імперія завоювала вирішальний голос у загально-європейських справах. Позиція, яку займала Росія у міжнародному житті, характеризувалася в основному так: поступати згідно зі своєю системою, згідно з російськими суттєвими інтересами і замінити дотеперішню систему залежності від сторонніх урядів на другу: примусити інших співпрацювати з Росією для її цілей. Нові намічені шляхи в зовнішній політиці, що залишилися для XIX ст. — це було в першу чергу проникання на Балкани і послаблення морського першинства Англії.

При своїх перших завоюваннях не зустрічалася Росія зовсім, а якщо й зустрічалася, то в малій мірі, з дипломатичною грою європейських держав, але чим далі в більшому імперіялістичному поході зударялася з імперіялістичними шляхами інших держав, і це примусило її активно включатися в міжнародну дипломатичну гру.

В XIX ст. базами до наступу були в неї: Прибалтика, Далекий Схід, слов'янські народи Балкану, Середня Азія. Спеціально три останні напрями найбільше вражали інтереси інших великодержав Європи і тому доводилося Росії напружувати всі свої сили. Це

вже не підкорювання ойратів чи камчадалів, а конфлікт з військово-політичними світовими потугами.

Т. зв. східне питання не сходило з черги впродовж цілого XIX ст. Туреччина була занепадою державою, з застарілим суспільно-економічним ладом і невідповідною до сучасних вимог державою організацією. Європейські імперії уважно слідкували за подіями, що відбувались навколо турецьких територій, а особливо за Константинополем, що був вигідною економічно-політичною базою і мав першорядну стратегічну позицію. Захоплення Константинополя давало панування над Чорним морем і Архіпелагом, а пізніше й над східним басейном Середземного моря. Зацікавлення у східному питанні виявляли передусім Росія, Англія, Австрія і Франція. Австрія поступово розвивала в північно-західній області Балканського півострова. З кінця XVIII ст. Єгипет і Середня Азія стали об'єктами насильних зазіхань з боку Франції. Однак найбільшим противником на тому відтинку була Англія. Британській імперії потрібна була з економічних і політичних причин вільна від Турків Греція, тому найкращою для неї розв'язкою Східного питання було пхнути Росію у війну з Туреччиною, щоб вона визволила Грецію, але одночасно й не послабила занадто Туреччини і не забрала Константинополя. Пустити Росію в Константинополь значило для англійської дипломатії побачити її по кількох літах в Індіях. Оборона всіма дипломатичними і воєнними засобами, як Туреччини, так і Персії від опанування їх Росією признавалося першим обов'язком і основним завданням британської політики. Для Англії втрата Індії означало б стати подібною до Голландії або Бельгії. Борючись проти російських вихваток і завойовницьких прямувань в Туреччині, англійські політики боролися, на їхню думку, за існування Англії як великої держави. Виступаючи в Кримській війні (1853 — 1856) проти Росії, висувала Англія плян поставлення теми російській агресії на Південь. За цим пляном Крим до Перекопа мав би відійти до Туреччини, з Грузії і південно-східного Кавказу мала б створитись васальна держава під протекторатом Англії і Туреччини. Та держава, звана Черкесією, замикала б шлях російському прониканню в Персію. Через брак згоди на це з боку Франції цей плян залишився нездійсненим, але й надалі найбільш загроженими місцями для Англії з боку Росії залишилися — Туреччина, Кавказ і Персія.

Росія мала в руках козирі в тій загально-європейській боротьбі за нові ринки і торговельні шляхи; вона спиралася на підтримку слов'янських народів Балкану, що надіялись за її допомогою здобути державну самостійність. Росія майстерно користувалась цим політичним маневром, ставлячи питання про »покровительство« одновірцям — вихідною

точкою своєї дипломатичної і воєнної агресії. Її завданням було створити собі бази на Балканському півострові і на Кавказькому перешийку, щоб почати переможний похід на Константинополь і встановити своє неподільне панування над берегами Чорного моря. В часи послаблення свого воєнного потенціалу Росія тим наполегливіше провадила підривно діяльність серед населення Туреччини. Звичайним її маневром було порушувати на міжнародному форумі питання становищ християн в Туреччині. Росію цікавило законне унормування прав християнського населення і надання їй права контролю. Власне ця контролі давала б широкі можливості втручатися у внутрішні турецькі справи. По невдалій кримській війні Росія застосовує на Балканах методу т. зв. мирного проникання. Вона закріплює свої впливи в Сербії і за її допомогою організує союз балканських слов'ян на чолі з Сербією, і це стає інструментом російського імперіалізму на Балканах. Помагає також і грецьким повстанцям, але тільки доти, поки їхнє повстання перестане бути для неї корисним у загальній міжнародній ситуації.

В процесі розгортання міжнародної боротьби східне питання ускладнювалось новими проблемами. Наступаюча на Туреччину, Росія створювала собі базу на Кавказі і намагалася оволодіти Чорноморсько-Каспійським басейном; звідси довга боротьба між Росією та Іраном, яка зударилася Москву з Англією на Середньому Сході. З другої сторони боротьба за Каспійське побережжя обов'язково збігалася з прямуванням в Середню Азію, в сторону Казахстану і середньо-азійських ханатів. Близький і Середній Схід були вузловими центрами міжнародних суперечок, що поставали між більшими європейськими державами.

Завдяки пануванню над Україною, Росія дістала доступ до Кавказського Істму. Хоч перегороджений могутнім, тяжкопрохідним хрестом Кавказу цей Істм дає величезні можливості експансії на простори Передньої Азії, що лежить безпосередньо за Кавказом. Цей простір є північною країною поміж Малою Азією на заході, Іраном і Перським заливом на сході, Східною Європою на півночі, Єгиптом і Арабією — на півдні. На цьому просторі Передньої Азії лежать Закавказзя, Вірменія, Західний Іран, Месопотамія і Сирія з Палестиною. Початок завоювання Кавказу дав ще похід Петра I, мир 1774 р. дав Росії лінію Кубані і Тереку, а ряд дальших воєн до 1864 р. приніс цілу природню фортецю Кавказу і простори Передньої Азії біля східного побережжя Чорного моря з Батумом і Баку. Історія загарбання Кавказу — це типова історія фалшивої гри і обманства з боку Росії. Грузія, zagrożена Туреччиною та Іраном, звернулася в особі свого царя Юрія XII до російського уряду з пропозицією взяти її в оборону. Про цілковиту ліквідацію держав-

них форм Грузії, не було й мови. Юрій XII, мав залишитись на престолі, але з появою російських військ на території Грузії, цар Олександр I видав маніфест (1801 р.) про прилучення Грузії як інтегральної частини російської імперії і створення з її земель ще одної адміністративної одиниці. «Переяславська угода» повторилася вдруге. І відтоді починається затяжна боротьба і ряд повстань проти Росії. Методами колоніальної політики російського уряду в Закавказзі були передусім насильна русифікація і поширення православ'я. Для ще більшої централізації всього апарату підкорено і духовенство та всі церковні маєтки синодальні і екзархатні — голови православної церкви в Грузії, призначеному від російського уряду. Насильне насаджування російського православ'я викликало спротив у різних формах, включно з відступством від православної віри і вигнанням православних священиків. Значить, насильно запроваджувати православ'я в західних областях України вчився російсько-советський уряд на практиці російського царату в Грузії. Закавказьке передпілля використовувала Росія щораз ширше для агресії на південь: У тій агресії можна розрізнити три головні напрямки. Перший іде на захід, щоб через Малу Азію дійти до Царгороду, другий — на південний захід до Іскендерундської затоки, Сирії і Червоного моря, третій — на південний схід до Перської затоки. Західній напрям через Малу Азію мав основну ціль — переіменувати її в російське «маре клявзум». Утворені в XIX ст. балканські держави — Румунія і Болгарія, — перешкодили Росії оточувати Чорне море з заходу. Тут, у Малій Азії, вона не бачила ніякої поважної перепони на шляху до столиці занепадаючої отоманської держави. Навпаки вірменське питання завжди давало привід вмішуватися.

Одночасно з закріпленням на Закавказзі не переставала Росія провадити перську політику, яку почав ще Петро I. Війна 1826 — 1828 рр. закінчилась для Росії вигідним миром: Персія зреклася тримати флоту на Каспійському морі і відступила Еривань і Нахічевань. Від того часу Росія воліла вживати методи мирного втручання, а не воєнного нападу. Використовуючи занепад Персії, вона мирним шляхом поширювала там щораз більше свій вплив. Перська затока, пристань Бендер-Аббас відігравали в цих комбінаціях найбільшу роль. В той самий час, коли Росія від північного заходу добувала щораз більший вплив у Персії, вона наступала військово щораз далі на східному березі Каспія. Нарешті дійшла до північних меж Персії, навіть переступила їх. Тут маємо справу з іншим відгинком російського експансивного фронту в Азії. Цей відтинок був і є звернений прямо на Арабське море й Індію. Росія стала єдиним північним сусідом Ірану. Від кінця 80-тих років XIX ст. російські впливи

в Персії завдяки цьому незвичайно зросли. Побудовано шляхи і телеграфічні лінії в глиб Персії, утворено в кожному більшому місті консуляти, філії банків, торговельні дома. Перський уряд брав у Росії позички, гарантував їх митними доходами і погодився навіть брати нові позички тільки в Росії, а також не давати концесій на залізниці ніяким іншим державам. Вже в першому десятиріччі XX ст. російська торгівля з Персією була більша, ніж англійська; російські субвенціональні пароплави ходили по Перській затоці; закавказькі та закаспійські залізниці могли засипати в одну мить північну межу Персії російськими військами.

В цей самий час англійські володіння в північно-західній Індії стали межувати з Середньою Азією з південного сходу. Середня Азія стала ареною боротьби між Росією і Англією. Бухара, Хіва, Ташкент — це не тільки добра база бавовни для російської промисловости, а й важливий ринок для збуту товарів російської промисловости. На заході виступала Росія як хліборобська країна, а на сході — як промислова, шукаючи там сировини і ринку збуту своєї промислової продукції. Але загарбання Середньої Азії мало бути ще й важливим атутом у зовнішній політиці російського уряду. Поразка царгородських плянів у кримській війні примусила Росію шукати можливості натиску на Англію. Уряд Росії поставив війська на границях Індії, щоб домогтися більшої податливости збоку Англії в питанні проток. Не треба й доводити, що ціллю російського імперіялізму від часів Петра I-го була Індія. Цілком відверто висловлювали цей клич російські кола як у пресі й публіцистиці, так і в більших книжкових виданнях. Грозу російської небезпеки для Індії можна найкраще схарактеризувати тим, що ця небезпека тримала ціле століття в напруженні закордонну політику Англії. Коли російські передні відділи зустрілися з Афганцями (1885 р.), що були під протекторатом Англії, виникла була навіть небезпека російсько-англійської війни.

В середині XIX ст. Росія закріпилася вже на постійно в Казахстані. Офіційними причинами для дальшої агресії в глиб Середньої Азії служили звичайно наскоки військових відділів з незайнятих ще, самостійних земель. Так само, як офіційною причиною війни з Фінляндією 1940 р. була інсинуація підготовлюваної агресії зі сторони маленької Фінляндії на советську імперію. Крок за кроком Росія злобувала — Ташкент (1865 р.), Самарканд і Бухару (1868 р.). Хіву і Закаспій (1875 р.) і т. д.; в 1891 — 95 рр. обсадили російські війська більшу частину Паміру, так що тільки дуже маленький відрізок афганської території ділив одноцілу російську імперію від англо-індійської колоніальної держави.

Усталювались границі Росії і на Далекому Сході, хоч вона дійшла до берегів Тихого

океану ще в XVII ст., але не була в силі використати тоді основних своїх здобутків.

Величезні простори, а передусім сталі повстання невдоволених і жахливо експлуатованих народів зводили часто до фікції російську адміністрацію на цих теренах. Щойно в половині XIX ст. уряд організує експедицію на ріку Амур, щоб зайняти прилеглий до неї простір, прибувають туди перші поселенці-селяни, коло гирла Амура будують місто Миколаївськ. Від тоді, власне починається володіння над Далеким Сходом. Росія користає з перемоги західньо-європейських держав над Китаєм і за пекинським договором 1860 р. дістає ті самі привілеї у торговельній ділянці, право консулярної юрисдикції над своїми громадянами і т. д. Крім цього, затверджено за нею територію по лівому березі Амура, Усурійський край і Сахалін. Тепер уже загосподороване запілля в Приамур'ї відкриває Росії широкі можливості для дальшої експансії в західній Китай, східній Туркестан і Монголію. В той самий час (1860) відділ російських моряків зайняв затоку Золотий Ріг, де заснувано Владивосток, — надзвичайно важливу економічно-політичну точку російської держави на Далекому Сході.

Кінець XIX ст. усталює остаточно кордони російської імперії (коли не брати до уваги дрібних просувань). Усталюються суперечності інтересів з іншими світовими потугами і визначаються вузлові точки конфліктів, що зрештою привели до вибуху першої світової війни. Вузлові точки залишилися, властиво, ті самі, але змінилися партнери. На Далекому Сході новим суперником стала Японія, що в переможній війні 1904 — 1905 відібрала південну частину Сахаліну, південно-манджурську залізницю і фактичне володіння південною Манджурією, Ляодунський півострів з Порт-Артуром. Крім того, примусила Японія російський уряд признати Корею за сферу впливів Японії. Після цієї поразки Росія знову звернула свою увагу на Близький Схід, де застала цілковито змінену ситуацію: вже не Англія була тут її найближчим конкурентом у питаннях проток, а Австрія і Німеччина. Австрія прямувала до промощення собі вільного шляху аж до Салонік і поширила свої економічні взаємини по цілих Балканах. Впливи Німеччини в Туреччині значно зросли і Німеччина готувалася використати концесію на будову т. зв. Багдадської залізниці. І знову балканські народи стали мечем у руках конкуруючих імперіялізмів, обидві балканські війни (1912—13) загострили ситуацію до такої міри, що війна 1914 р. стала неминувою. Росія вступила в цю війну по стороні свого давнього суперника — Англії. Поліпшення англо-російських відносин диктувалось й інтересами англійського імперіялізму. Ще недавно до самої російсько-японської війни Англія вбачала в Росії свого найбільш небезпечного ворога в Азії.

Тепер ця точка погляду застаріла. Поразка Росії в російсько-японській війні повела до дальшого упадку міжнародного престижу російського уряду, що почався, як відомо, ще з кримської війни. Серед англійських політиків остаточно усталилося переконання, що головною небезпекою для Англії є вже не Росія, а Німеччина.

Щоб гаразд зорієнтуватись, чи справді советська Росія продовжує нитки зовнішньої політики царської Росії, треба переглянути, які завдання до виконання залишив царат з останнього часу своєї діяльності, — з першої світової війни. Тобто треба визначити:

1) Імперіялістичні цілі, які плянував досягнути царат по виграній війні;

2) Який був фактичний стан російських державних кордонів по всіх повоєнних міжнародних договорах і яке її становище в міжнародному житті.

В загальних планах поділу територіяльної здобичі, зараз після вибуху війни, Росії признавали: нижню течію р. Неман, Познань, Шлезьк і Галичину та, крім цього, гарантію вільного проходу через протоки. Прямих домагань на турецьку територію Росія в цей час ще не висувала. В дальшому розгортанні воєнних дій Антанта заговорила про протоки, тим більше, що після переходу Туреччини на бік Німеччини поставлено питання про «турецьку спадщину» і поділ її земель між союзниками. На початку 1915 р. досягнуто угоди, згідно з якою Константинополь, протоки і Мраморне море, переходили до Росії. Ця угода означала відмовлення Англії і Франції від опору домаганням Росії стати середземноморською державою. Успіхи російських військ на кавказькому і перському фронтах приневолити союзників піти ще далі і домовитися про поділ азійської Туреччини. 1916 р. нова угода признавала, крім вище обіцяних їй територій навкруги Константинополя і проток, — Велику Вірменію, куди входили: Ерзерум, Трапезунд, Ван, Бітліс, Урмія і Курдистан. Росії була також обіцяна значна смуга чорноморського побережжя на захід від Трапезунда з чисто турецьким населенням, границь якої царський уряд ще не наважувався точно визначити. На Далекому Сході заміряла використати послаблення Китаю і зміцнити там свої позиції. В той час Китай опановувала дедалі більше Японія, що була в вигідному становищі, бо сили її суперників зв'язувала війна в Європі. Отже, після виставлення Японією т. зв. «21» вимог Китаєві Росія мала намір добитися продовження терміну оренди смуги відчуження Китайсько-Східної залізниці в Манджурії на 99 років і розширення, на зразок «21» вимог, своїх прав в Північному Китаї.

Такі були імперіялістичні цілі Росії в першу світову війну, а остаточно, по всіх міжнародних договорах, большевицька Росія була відкинена навіть з довоєнних позицій царської Росії. Її територіяльні втрати обіймали пе-

редусім землі, на яких постали самостійні держави: Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва. Отже цілий дорібок прямувань до володіння Прибалтикою пропав даремно, Петербург-Ленінград знаходився знову на віддалі одного гарматного пострілу від ворожих границь. Відійшла частина польських і частина українських та білоруських земель і «сбирательства русских земель» залишилися з неповним складом спадщинної «отчини». Румунія забрала Басарабію, а в балканських державах, отій російській базі до наступу на протоки, — установилися економічні і політичні впливи Франції і Англії. На Далекому Сході, на місце послабленого Китаю, появилася відроджена, зміцнена Японія, що стала на дорозі Російського імперіялізму і в Манджурії, і в Кореї, і в Північному Китаї, взагалі на всіх російських далекосхідних шляхах. По першій світовій війні Росія зійшла з міжнародного життя як великодержава.

Револуція 1917 р. розвалила тільки царат, та не знищила ні централізму, ні імперіялізму, які, здається, споконвіку є міродайним елементом психіки й державної думки кожної великоруської верхівки. Вже перший революційний уряд Росії був строго централістичний і виразно приймав за свої всі давні імперіялістичні кличі царської Росії.

Ще більше централістичним був і є большевицький уряд революційної Росії. Його боротьба проти самостійності України тривала довгі роки, його імперіялістичні прямування, хоч цілком інакше забарвлені і сформульовані, як такі ж прямування царської Росії, йдуть давніми, второваними шляхами і напрямками. Після жовтневої революції від большевиків залунав один клич: мир, мир за всяку ціну. Большевикам треба було передусім ліквідувати зовнішні fronti, щоб упорядкувати внутрішній хаос і розправитись зі всіма самостійницькими рухами, що будували свої національні держави на руїнах російської імперії. Бо хоч у Москві сидів революційний уряд, що проголошував право народів на самовизначення, однак дивним дивом уважав всі землі царської Росії за свою спадщину — «отчину», тому першим обов'язком ставив перешкоди відірванню України, Кубані, Грузії, Вірменії, Казахстану і т. д. від РСФСР. Большевики не визнавали версальського договору і тим самим включили себе в число т. зв. ревізіоністичних держав, покривджених територіяльно, бо ж большевикам відібрали частину надбань російських царів.

У порівнянні з державами Антанти, Совети добилися остаточного миру сильно послаблені, і це визначало їхню тактику в зовнішній політиці. Відносно західно-європейських держав, що опинились під економічно-політичним впливом Антанти, вони зайняли позицію принципового революційного робітничого уряду, що усвідомлює своє капіталістичне оточення, і якщо навіть засідає за

спільним столом з представниками капіталістичних держав, то хіба щоб поговорити про мир, загальне розбродження, але ні в якому разі не про які-небудь територіяльні претенсії чи поділ сфери впливів. Большевицька дипломатія, невідпирта відповідними військовими силами і економічними ресурсами, мовчала про ті справи. Вона добивається тільки того, що в 1922 р. починається ряд торговельних договорів між нею і європейськими державами, а починаючи від 1924 р. — визнання де-юре советського уряду.

Зате іншу ролю заграли совети переднапівколоніальними народами Азії (Туреччина, Персія, Афганістан, Монгольська Нар. Республіка.) Тут Росія виступила як опікунка покою і сучасним капіталістичним імперіялізмом, що поневоле слабші народи. Совети відразу в 1917 р. видали звернення до всіх трудящих мусульман Росії і Сходу і тим пропагандивним демагогічним маневром задумали змінити своє становище у вищезгаданих державах, у противагу фінансовим і політичним впливам Англії і Франції. Большевики реклямували себе як борців за самостійність колоніальних народів, вдавали противників таємних дипломатичних договорів. Вони анулювали всі привілейовані договори царату з тими державами як вимушені і односторонньо корисні, а заключили нові, в яких обидва партнери мали стояти на рівних позиціях. У договорі з Китаєм у 1924 р. говорилося про «рівність, взаємність і справедливість», совети зреклися спеціальних прав і привілеїв, консульської юрисдикції, але в той же час посилювали комуністичний рух у Китаю і, користаючи з розгорнутої комуністичної революції, встрявали у внутрішні китайські справи.

На заході, в Європі, советська офіційна дипломатія притяла імперіялістичні пазури, але зате неофіційна експозитура — комінтерн — працював у всіх краях тим жвавіше. Вже не раз так бувало в історії Росії. Коли по Кримській війні не стало сили голосно заговорити про протоки, тим голосніше лунали кличі панславізму на Балканах. Комінтерн переслідував тактику строгого принципіалізму, чистоту комуністичної лінії, поставлення компартії на другій стороні бар'єру від усіх «опортуністичних» соціалізмів. Діставши таким чином вироблені партійні кадри — вийшов з дотеперішньої ізоляції і, згідно з постановами VII Конгресу Комінтерну в 1935 р., приступив до організування «Єдиного робітничого фронту», тобто «фронтів усіх поступових демократів» — з керівним комуністичним ядром. Одночасно, після кількох п'ятилеток, виходить з ізоляції й офіційна советська дипломатія. В 1934 р. ССРСР вступає в Лігу Націй, укладає низку умов про неагресію і взаємну допомогу та активізується в міжнародньому дипломатичному житті. У внутрішньому советському житті проходили також великі зміни.

Але «якобінізм» російської революції не міг тривати вічно, як такий же у Франції, і згодом починає визирати обличчя давньої російської нації, зі всіма кінечними змінами в світогляді, перегрупованні провідних верств і т. д. В результаті, з вибухом другої світової війни 1939 р., появляється Советська Росія, як чистокровна імперіялістична держава, що підняла всі нитки російської царської зовнішньої політики і на давніх випадових базах поновила агресію, щоб завершити завдання, які в спадщину залишив їй царат; завжди першим обов'язком наступників було — виконати імперіялістичні заповіді попередників.

Почнемо від Прибалтики. По першій світовій війні Советська Росія залишилася з маленьким кусником Балтійського побережжя, а Ленінград — без достатнього стратегічного забезпечення. Большевики пам'ятають вказівки Петра I-го, що Петербург мусить бути забезпечений від Лібави по Торнео і тому сталася російсько-фінляндська війна 1940 р. Миролюбна соціалістична держава напала на Фінляндію, щоб здобути запілля для свого виходу в Балтійське море. І що ж з того, що офіційно большевики проголошували, наче б то ліліпут-Фінляндія мала агресивні наміри проти гіганта — ССРСР (формулка для виправдання російської агресії мала бути винайдена). Дальшим кроком було прилучення Литви, Латвії і Естонії у формі союзних республік (це ж давні російські, ще царатом загарбані землі). На анексію Фінляндії 1945 р. не вдалося советсько-російській дипломатії осягнути згоди світових великодержав, але залишено її Росії як сферу впливів, тобто дано свободу встрявати у внутрішні фінляндські справи. Запілля Ленінградіві від Лібави по Торнео большевики запевнили.

Друга справа — це розпочате ще царем Іваном III «собираніє русских земель». В 1939 р. за неутралітет Советів у війні між Німеччиною і західними державами заплатив Гітлер большевикам дозволом на загарбання всіх українських і білоруських земель. «Коли стався розвал польської держави, Польща стала зручним полем до всяких випадковостей і несподіванок, які могли створити загрозу для ССРСР. Щоб відвернути можливість таких подій, а також взяти під захист єдинокровних братів-українців і білорусів, яких збанкротований польський уряд кинув на волю випадків, червона армія, за розпорядженням советського уряду, 17 вересня 1939 р. перейшла польський кордон і визволила Західню Україну і Західню Білорусь». (Політ. Словник 1940 р., ст. 222). Це знову формулка: з історії знаємо, що московські царі вже не раз визволяли єдинокровних українців і білорусів, а цариця Катерина II «порядкувала» справи розхитаної Польщі аж до цілковитого її поділу між сусідніми імперіялістами, очевидно завжди обороняючи дисидентів і загрожену Тортовицьку конфеде-

рацію. Тепер привезений з Москви польський уряд з Осубкою-Моравським. За поміч у розгромленні Німеччини зажадала Росія, між іншим, зах. Білорусі, західно-українських земель, Закарпаття, Буковини і Басарабії. І от вперше в історії Росії московські володарі виконали заповіт Івана III-го; уся спадщина, «отчина» великих московських князів зібралася довкруги московського престолу. Незвичайно знаменним є факт, що в Басарабії святкували 1945 року 1555 роковини здобуття фортеці Ізмаїл царським генералом Суворовим.

Від часів досягу берегів Чорного моря — питання проток, а в зв'язку з цим Туреччина і балканське питання не сходило з порядку денного в російській зовнішній політиці. Нині Совети усадовилися добре на Балканах (Румунія, Болгарія, Югославія, Албанія) і при допомозі ще досі не виведених окупаційних військ правлять цими псевдо-самостійними державами. Першу скрипку грає Югославія, як колись за Миколи 1-го Сербія, і організує слов'янські союзи, як інструмент московської політики, подібної союзів балканських слов'ян з 60-их років минулого століття. Большевики додали до старих царських кличів панславізму, — православної єдності — ще й демократію, але так самісінько підготовляють собі базу до проток з заходу. На Балканах ще тільки одна Греція не грає в унісох з московською оркестрою і звідси така напружена дипломатична боротьба з Англією за створення в Греції сприяльного уряду. Однак на шляху до Середземного моря стояла Росії кілька століть найбільшою перешкодою Туреччина і на неї спрямований весь концентричний наступ на цьому відтинкові російської зовнішньої політики. Насамперед советська преса визнала Туреччину фашистівською державою і поведла гостру кампанію проти неї. Після того советська дипломатія пустила в рух таємну машинерію і почався всесвітній рух за «визволення турецької Вірменії». В листопаді 1945 р. утворюється «Комітет поступових американців», ціллю якого було підтримувати вимоги вірменського народу про приєднання частини вірменських підтурецьких земель до советської Вірменії. «Доля вірменського народу нерозривно зв'язана з Советським Союзом», — говориться у відозві того Комітету. «Вірменська Національна Рада Америки» висилає меморандум Томенові, Етлі і Сталінові з тими ж самими заявами (грудень 1945 р.), а подібні вірменські національні ради Єгипту і Ливану домагаються від Генеральної Асамблеї «з'єдинення вірменського народу», очевидно, під крилами Советів. Та найцікавішим документом цієї кампанії є лист двох професорів («Рад. Україна», 21.12. 1945 р.) «про їхні законні вимоги до Туреччини». Ці два люди домагаються для Советів (офіційно для Советської Грузії) докладно тих самих теренів, що їх обіцяла

Франція і Англія цареві Миколі II-му по переможній першій світовій війні при поділі спадщини переможеної Туреччини. Тоді Антанта дала свою згоду на перетворення царської Росії в Середземноморську державу і тепер — Советська Росія консеквентно домагається цього самого, себто поділу Туреччини; що більше: вона йде далі царських плянів, хоче вже колонії над Середземним морем — Триполітанії.

Не менш похвалений рух відбувається на Перському шляху Петра I до Індії. Досягнення царату на цьому відтинку були вже досить великі. В 1907 р. складено в Петербурзі російсько-англійську умову. Він поділив Персію на три смуги. Північна, — найбільша, — мала лишитись російською сферою інтересів, південно-східна — сферою впливів Англії. Решта Персії мала становити неутральну смугу. Ця умова поклала, що правда, експансії Росії теоретичні границі, та практично тій експансії сильно допомогла. Всі багатші перські провінції підпали під безпосередній вплив Росії, російські війська могли безпосередньо посунутися до перської границі, ба: і до нутра самої Персії і тут гарнізувати; російська торгівля вже коло 1908 — 1909 рр. — перевищувала англійську більше як у двічі. Перша світова війна і російська революція цей розвиток подій спинила, але друга світова війна дала можливість большевицькій Росії почати наступ наново. Користаючи з введення під час війни російських військ до північного Ірану, себто — давньої царської сфери впливів, Совети, — по закінченні воєнних дій, — не думали виводити своїх частин: вони вперлися на суперечках між населенням північного Ірану — Азербайджанцями і Тегераном і за допомогою азербайджанської демократичної партії розпочали організацію спротиву Тегеранові. В листопаді 1945 р. дійшло до скликання Всенародніх Зборів, виборів до парламенту і створення національного уряду Азербайджану. При тому всьому офіційна советська дипломатія проголошувала строгий неутральтет. Ця советсько-перська політика викликала занепокоєння в Англії і в Америці, що привело до відомих подій на Раді Безпеки. Остаточо вилізло шило з мішка: 4 квітня 1946 р. складено советсько-іранську умову і виявилось, що мова йшла про створення нафтового ірансько-советського товариства, терени якого обіймали б частину північного Ірану, себто більш-менш терени російських впливів з 1907 року.

На Далекому Сході, по капітуляції Японії, большевики уважно стежать за тим, щоб їх інтереси не зазнали шкоди. В першу чергу дістали вони південну частину Сахаліну на тій підставі, що колись він належав царській Росії; в Кореї — спільно з Американцями «помагають» створити демократичний уряд (читай: собі сприяльний уряд), бо за Корею билася колись Росія з Японією і вважала її

майбутнім тереном своєї експансії, В північному Китаї і в Манджурії Советигостро конкурують з американцями, бо на тих теренах царат ще в XIX ст. промостив шляхи російському імперіялізмові. Байдуже, що це самі китайці просять російські війська залишитися; ми ж знаємо, що протягом всієї історії російського імперіялізму від Івана III-го до Сталіна, вони завжди знаходили таких, що запрошували їх «прийти», «помогти», «залишитися», «взяти під опіку» і т. д.

Могло б здаватися, що перша соціалістична держава робітників і селян повинна піти новими шляхами, — чи то організуючи бльоки найбільш передових демократичних ідейно-близьких держав, чи то бльоки малих держав, що стають предметом зазіхань капіталістичних імперіялізмів. Тим часом бачимо щось зовсім протилежне: СССР в союзі з

двома найсильнішими капіталістичними державами світу, — Англією та Америкою. Отже — союз сили і спільних великодержавницьких інтересів, а не союз ідеї чи робітничих інтересів. Росія і по большевицькій революції не змогла і далі свідомо не хоче відмовитись від второваних шляхів і методів російського імперіялізму, шляхів, що їх визначили — географічне положення і вікові традиції російської державности. Большевицькі вельможі однаково, як колись царі, примушують російський нарід поневолювати інші народи і виростати їхнім коштом на світову потугу.

Не інтернаціональна, не робітничка, не миролюбна є зовнішня політика Союзу Советських Соціалістичних Республік, а російська, великодержавна, загарбницька.

М. М.

Криза чи крах?

Сучасний світовий соціалізм матеріалістичної доктрини зайшов у глухий кут. Питання стоїть так: чи соціалізм — це дві форми одного змісту (скажیم, еволюційна і революційна), чи це дві категорії цілком різні і антагоністичні, цебто категорії, що одна одну взаємно виключають?

Для нас це вже не проблема, бо ми дивимося і на соціалізм і на комунізм, що спираються на матеріалістичну історично-філософську систему, яку зформулював Карл Маркс, як на дві галузки однієї речі — догматичну і емпіричну, абсолютну і релятивну, ортодоксальну і еклектичну.

Світові катастрофи, що кривавлять людство, перед еклектичною галузкою світового матеріалістичного соціалізму поставили питання: що він таке і яка його роля в сучасному світі?

Карл Кавтський, викладаючи «основи марксизму», визначав поняття соціалізму як першу фазу ідеального суспільства, в якій, «кожен дістане відповідно до своєї праці». Другу фазу, вищу, в якій «кожен працюватиме по спроможності і діставатиме по потребі» — визначив як фазу комунізму.

Отже теоретики марксизму визначають соціалізм і комунізм як такі, що означають дві відміни в послідовному розвитку суспільної структури на засадах матеріалістичної теорії розвитку суспільства.

Тут треба зазначити, що про цю другу фазу ідеального суспільного ладу, коли «кожен працюватиме по спроможності і діставатиме по потребі», цебто про фазу комунізму,

К. Кавтський висловився так: «Мабуть, про неї навряд чи можна мріяти як про щось більше, ніж благочистиве побажання».

Цією фразою К. Кавтський, власне, припечатав всю псевдонауковість марксизму, бо заперечив нею ортодоксальність марксистських догм. Цим самим, не хочачи навіть того, К. Кавтський ствердив непорушність соціальної догми: «в поті лица добуватимеш хліб свій» — як категорії вічної і недискусійної.

В формулі розподілу наслідків людської праці «по потребі» (без еквіваленту праці) і є, власне, найбільший злочин матеріалістичної філософії проти людства, бо:

а) прийнявши догму «в поті лица добуватимеш хліб свій», всі категорії суспільних відносин виходять зі змагання за найвищі наслідки людської праці — і **праця є домінантою соціальної організації**,

б) ставши на позицію розподілу наслідків праці «по потребі», суспільні відносини переходять на боротьбу за розподіл — і розподіл стає **домінантою соціальної організації**, а не праця.

Український нарід давно збагнув суть матеріалістичного світогляду і своє ставлення до нього виявив у славнозвісній баладі: «Коли б я був полтавський сотник, — багато де чого зробив... на деревах росли б ковбаси, а листя було б із блинців...» і т. д.

Догма «в поті лица добуватимеш хліб свій» перед людиною утверджує **працю**, як категорію **вічну, непорушну**.

Фантом «по потребі» породжує ілюзію одержання «хліба» неспівмірно до праці, цебто

протиставиться догмі «поту» — і цим зводити людину до твариноподібної.

Формула «кожен дістане відповідно до своєї праці» матеріалістичним соціалізмом прийнята не як викривлений перифраз «добування хліба в поті лица», а як фаза переходу до «розподілу по потребі», цебто вона нічого спільного не має з істиною «добувати... в поті лица».

Всі види соціалізму, що прагнули до застосування формули «по потребі», постали з бунту проти істини «добування хліба в поті лица».

І не опортунізм Кавтського, не реформізм еволюційного соціалізму, не економізм чи інші опортуністичні відхилення від догматично-ортодоксального соціалізму (марксизму) визначили вплив соціалізму на розвиток суспільних відносин і довели до того, що є, а легенда «розподілу по потребі», у яку не вірили всі еволюціоністи, економісти і т. д., хоч і переконували вірити маси, підкопуючи і вириваючи у них віру-догму «добування в поті лица хліба свого».

Матеріалістичний соціалізм і, на тій підставі, соціалістичний демократизм промостили шлях до **соціальних** тоталітаризмів (большевизм, націонал-соціалізм і фашизм).

Цей соціалістичний демократизм матеріалістичного світу був, є і буде об'єктивно предтечею всякого тоталітаризму і маразму, що полонить світ.

Ми поставили питання: криза чи крах? відповідаємо на це: **крах**, бо кризу може мати (і видужати чи вмерти) лише самовистачальний організм, а не паразитуючий на ньому струп. Зі смертю організму вмирають і бактерії струпа. З видужанням організму — зникає і струп.

Всі види реформістського, еволюційного соціалізму є опортуністичні струпи на тілі ортодоксального марксизму, бо «царство свободи», де буде «по потребі», в марксизмі є вивернення всієї будови. Немає цього вершка — немає «наукового» соціалізму.

І саме тепер, віднедавна, соціалісти всіх мастей від цього вершка, завершення — відсажуються.

Ортодоксальний марксизм (і матеріалізм) нині є мертвий труп, хоч і існують продукти його розкладу (СССР). Вмер і струп на тілі ортодоксального марксизму — реформістський еволюційний соціалізм. І тому вмирають і бактерії цього струпного соціалізму, не відчуваючи вже припливу живої крові марксистського матеріалізму (бо замість неї гноїться сукровиця тоталітаризму), силкуються перебраться на інші, чужородні соціалістичні тіла, ще не заражені розкладом матеріалізму, щоб на якийсь час угніздитися.

Оцей процес шукання і є проблематикою еволюційного матеріалістичного соціалізму всього світу.

«Социалистический вестник», орган російської соціал-демократичної робітничої партії (т. зв. меньшевики), в ч. 9 за 1946 р. у статті «Соціалізм і комунізм» пише:

«Антагонізм — **«Общество-личность»** не-возможен по существу, ибо **общество и личность—два аспекта одного—человечности...»**.

Ми в усій творчості Карла Маркса не знайдемо ані разу вжитого слова **«человечность»** («людяність»), хіба що він (К. Маркс) вживає його в лапках, бо це термін з понять антиподних до соціалізму. Що цей реверанс **«человечности»** в соціалістичній фразеології має значити, читаємо далі:

«... Социализм не идеальный муравейник, а идеальное общество — в этом вся суть...».

Автор цих рядків чудово розуміє, що в Карла Маркса, в усій його концепції, ці речі викладені «трішечки» інакше, але продовжує далі:

«Коллективизация («национализация», коммунизация» і т. д.) всего (торговли, земли, индустрии, быта, религии) создает идеальный коммунизм — человеческое подобие муравейника. Создать социализм — идеальное человеческое общежитие — можно только обратным процессом, интегральной **деколлективизацией** (персонализацией) всего, чем живет человек, внесением во все сферы его активности — до торговли и промышленности включительно — начал личности, т. е. ответственного і самоценного **«я»**. Между коммунизмом и социализмом тут пролегла непродолимая, «метафизическая», хочется сказать, грань...» (підкреслення в оригіналі).

Матеріалістична філософія (марксистська доктрина) про суспільний характер виробництва, вартість, надвартість (момент експлуатації) і класову боротьбу з невідмінним ідеалом усусільнення засобів виробництва, — аж ніяк не у згоді з тезою наведеної цитати.

А коли ж між соціалізмом і комунізмом залягла «метафизическая» грань? Коли соціал-домократизм об'єктивно не творив тоталізму «муравейника»?

Батьківщина і колиска новітнього матеріалістичного соціалізму є Німеччина. Вже на світанку свого народження соціалістична демократія почала об'єктивно творити німецький імперіалістичний тоталітаризм, а саме:

а) Бісмарк, спершись на третій стан і його масову базу — німецьку соціал-демократію, завалив соціальну базу німецької державної федерації і, замість неї, створив **централізовану імперію**;

б) Руками німецької демократії молодий німецький імперіалізм розгромив в 1871 році Францію;

в) Після 1871 року в імперській Німеччині творилась світова, масова база соціалістичного інтернаціоналу, як інструмент тоталітарного імперіального капіталізму;

г) Після розгрому Німеччини в 1914—1918 Ваймарська соціал-демократія ґрунтовно пі-

дівала залишки всіх соціальних установ (аграрії, ремесло, селянський стан і т. ін.), які бодай потенційно могли регенерувати соціальну структуру суспільства в напрямі анти-тоталітарному і антиімперіалістичному.

Навпаки, соціал-демократія (еволюціоністи) довела країну до стану «муравейника», в якому бракувало лише матки. Цією маткою став комунізм і націонал-соціалізм — обидва тоталітаризми.

Гільфердінг так характеризує тоталітарну державу:

«Господарська система Советського Союзу — це **тоталітарне державне господарство**, цебто система, до якої все більше наближається економіка Німеччини та Італії».

Коментатор Гільфердінга — В. Гольденберг з цього приводу пише ще більш категорично:

«... Что же касается Мусолиниевской Италии, Гитлеровской Германии и Сталинской России, то эти явления отнюдь не разнородные, а вполне однородные, объединенные именно понятием тоталитарной диктатуры».

Той же «Соц. Вестник» про походження «тоталітаризма, которое в разных странах, т. е. Италии, Германии и России было вовсе не столь различным, как это обычно представляется», резюмує, що вони є «дети войны и демократии» (підкреслення наше — М. М.).

До цих витягів треба додати, що Ваймарська демократія в 1932 — 33 роках передала Німеччину, перед тим приготувавши належно цю передачу, за всіма правилами демократичного голосування — в руки тоталітаризму; байдуже — червоному чи брунатному, бо, як ми бачили, соціалісти між ними різниці не вбачають, вважаючи їх адекватними.

Побічно зауважимо, що теперішнє перебрання керми в Німеччині соціалістичною демократією є теж переходовою стадією тоталістичних сил в Німеччині, прелюдією до майбутньої тоталізації, бо ми не бачимо в цій переходовій стадії розвитку і скріплення сил антиімперіалістичних і анти-тоталітарних (деколективізації «Я» — в виробництві, соціальної структури, автономії і децентралізації управління і економіки і т. ін.). Натомість маємо дані, характеристичні як ґрунтовні підставі евентуального тоталітаризму, як централізація, уніфікація соціальної структури тощо.

«Европейский социализм вступил в полосу кризиса и поражений. После периода бурного подъема в первые месяцы по освобождении, французская социалистическая партия пошла на убыль... рабочее правительство Англии переживает сейчас серьезные внутренние затруднения, которые могут превратиться в тяжелый и опасный кризис. А в Италии социалистическая партия, раздираемая внутренними противоречиями, ныне, по-видимому, окончательно поставлена перед дилеммой — полной капитуляции перед ком-

мунизмом или полного раскола». (Социалистический Вестник — «О стратегии демократического социализма».)

Звичайно, тільки соціалістична безпринципність, м'яко кажучи, може поставити в одну ланку європейського соціалізму англійський, французький та італійський соціалізм як речі тотожні. І справді, що соціалістичного з марксівського світогляду має в собі англійська робітничка партія? Вона навіть не має в своїй назві слова «соціалістична». З її, правда, ініціативи розпочато націоналізацію — шляхом викупу — англійського банку (Англія досі не мала державного банку), вугільної промисловості і цивільної авіації.

Але ж не соціалізація, а націоналізація, не експропріація, а викуп; не тому націоналізують, що ці галузі господарства є «бастіонами капіталістичної експлуатації робітничої кляси», а тому, що в руках капіталістів вони занепадають (як от вугільна промисловість).

За Англійський Банк заплачено акціонерам 232.848.000 доларів, власникам вугільної промисловості виплачено 658.000.000 доларів і т. д., і т. ін.

Коли дійшло до націоналізації залізної і сталевих промисловості, то її вирішили відкласти, бо «вона, (націоналізація), не служить інтересам робітників, виробництва і споживачів і в теперішньому стані не занепадає, а прогресує».

Таким чином, англійський «соціалізм» націоналізує ті галузі промисловості, від яких приватний капітал відмовився.

«Вважають, що коли весь плян націоналізації буде здійснений цілком, то близько 80% британського господарства ще лишиться у приватних руках, як мелянхолійно повідомляє той же «Соц. Вестник».

Коли виключити вугілля, яке в Російській імперії належало чужоземному капіталові перед 1913 роком, то ця імперія (Росія) вже тоді була фактично більше соціалістичною, ніж плян «соціалізації» сучасної Англії, бо в Росії вже тоді залізниця, державний банк, пошта, телеграф, телефон, лікарні тощо були державними, а муніципальне господарство (міста і земства) ще більше поширювали цю матеріальну базу, матеріальне виявлення цього «державного російського імператорського соціалізму».

Таке матеріальне висловлення англійських реформ. Після них Англія і надалі лишається більш приватновласницькою країною, ніж будь-яка інша країна в Європі.

Коли Бевін сказав, що англійський соціаліст частіше цитує Святе Письмо, ніж священик, то це була не фраза, а лапідарне висловлення суті джерел англійського соціалізму.

Англійський «соціалізм» націоналізує те, від чого відмовляється приватна ініціатива, яка вже не знаходить приватного стимулу в

виробництві (занепад вугільної промисловості).

Англійський «соціалізм» принципово не має нічого спільного з французьким чи італійським соціалізмом, рушійними силами яких є саме **соціалізація**, створення соціалістичного ладу, як цілі, яка в засаді заперечує приватний спосіб виробництва і розподілу.

Англійський «соціалізм» в засаді охороняє, скріплює і удосконалює приватний спосіб виробництва і розподілу, вилучаючи (націоналізуючи) з цього те, що цьому приватному способу виробництва заважає й шкодить.

Французький і італійський соціалізми — «діти війни і соціалістичної демократії» (а не соціальної ієрархії, як англійський соціалізм) — довели ці країни до моменту, коли їх (ці країни) треба передати **тоталітаризмові** (байдуже якому). Ось чому у Франції та Італії і відбувається процес поляризації сил: **тоталітаризму в наступі** (комунізм) і сил антитоталітарних в обороні (християнський соціалізм чи, властиво, християнська соціальна концепція в усіх її відмінах).

Опортуністичне болото еклетичного марксівського соціалізму — «все тече, все міняється», «що було вчора істиною, нині нею не є» — між молотом — **тоталітаризмом** і ковадлом — **силами антитоталітаризму** — з людських мас поляризується перед неминучим зударом молота і ковадла.

Тому соціалізм і ангажує себе про всякий випадок на «інтегральну деколективізацію і персоналізацію всього життя людського суспільства — аж до торгівлі і промисловості». Мимоволі асоціюється з націонал-соціалістичною програмою війни проти універмагів для відродження і захисту приватного дрібного торговця.

Італійська соціалістична партія розколася — і ліва частина пішла до комуністів. Не нам з цього приводу уболівати, але за рік перед тим італійська соціалістична партія виконала свою роль передачі країни в руки комуністичному тоталітаризмові, коли своїми голосами в **спільному фронті з комуністами скасувала династію Савоїв** більшістю лише одного мільйона голосів з 21 з чимось мільйонів виборців. **І ця більшість була в руках соціалістів.**

В італійській республіці комуністи опанують ситуацію швидко, в усякому разі **корона**, як основна перешкода до цього, повалена. І повалена руками соціалістів.

Годі говорити про соціалістичні партії менших країн. Ось, наприклад, як маніфестує себе Польська Партія Соціалістична устами свого підпільного польського парламенту в відозві від 1.7. 1945 року. Розпускаючи цей парламент під советською окупацією, вона висловлює надію, вбачає можливість, побажання і конечність погодження з Росією через знесення окупації і повернення цілості Польщі, «цебто скасування відлучення від неї Львова і Вільна, але тут же отямив-

шись, що не личить соціалістові бути імперіалістом, белькоче про «повне рівноправство для національних меншин!» Понад 7 мільйонів українців мають 20-річний досвід «рівноправности» в «соціалістичній», ППС-івського зразка, Польщі.

«Звільніть Польщу і віддайте Львів і Вільно», бо «Воююча Польща заявляє, що вона не збирається викликати війну між демократами заходу і ССР» (остання фраза з тієї ж відозви).

Жалюгідний соціал-імперіалістичний підголосок: оддайце Львів і Вільно і нех жие велька Росія — ССР!».

Це проклямація однієї з соціалістичних партій, духовні отці якої зі світового інтернаціоналу проголошують ССР «бастионом світового тоталітаризму, найбільшим ворогом соціалістів всього світу».

Поминаємо демократичних соціалістів Чехо-Словацької республіки, такого ж типу духовної і ідеологічної деградації, як і ППС.

Матеріалістичний соціалізм зародився і розвивався як експозитура фінансового капіталу. Він виконував (і виконує) функцію руйнування соціальної структури суспільства для перетворення його (суспільства) в **рівних** робітвікомах для «муравейника» фінансового капіталу. Пролетаризоване суспільство в боротьбі з цією перспективою кинулось на фікцію «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» і попало в кліщі тоталітаризмів, від яких так відхрещуються тепер соціалісти всіх мастей.

Тут-же ніякі «конструктивні» ідеї соціалістів-марксистів про інтегральну деколективізацію і персоналізацію суспільної структури і економіки не допоможуть.

«Деколективізація і персоналізація» людства і людського «Я» відбувається і завершиться не в полатаній марксо-матеріалістичній дурійці «кожному по потребі», а на основі регенерації соціальної структури суспільства, в якому кожний «в поті лица добуватиме хліб свій».

Вище ми солідаризувались із соціалістами в визначенні тоталітаризмів як «дітей війни і соціальної демократії», але це не значить, що ми погоджуємося з соціалістами в визначенні всіх трьох тоталітаризмів, як якісно, в засаді однакових генетично. Навпаки — італійський фашизм та німецький націонал-соціалізм і російський комунізм — речі в засаді різні, бо німецький націонал-соціалізм, а особливо італійський фашизм, є формації, які в основу соціальної структури поклали «деколективізацію» суспільства перед непереможним наступом соціал-демократичної колективізації, яка на сході завершилась збудуванням соціалізму на одній шостій частині земної кулі».

Треба при цьому нагадати, що соціалісти всього світу вважали італійський корпоратизм **соціальною реакційною** структурою, а

советський соціалізм **прогресивною** суспільною організацією.

Італійський корпоратизм був соціальною антитезою російському комунізмові (навіть календарно).

Німецький націонал-соціалізм — це було погіршене видання італійського корпоратизму.

Англійська робітничка партія від всемогутньої влади фінансового капіталу і **колективізації** соціальної структури, в зв'язку з цим, захищається не соціалізацією економіки, а націоналізацією загрожених дільниць.

Соціалізація (і соціалізм) — це зброя наступу фінансового капіталу на класову, станову, приватницьку, індивідуалістичну соціальну структуру, а націоналізація — це зброя оборони індивіда, як **суб'єкта** соціальної структури, перед перетворенням його (індивіда), в комаху соціалістичного «муравейника», від якого так сахаються сучасні соціалісти.

Нас зокрема тому, власне, і не дивує та зоологічна ненависть і злоба К. Маркса до соціальної організації і збірної духовости англійського світу. Він (К. Маркс) розумів і відчував, що англійська суспільна організація є живим запереченням всієї марксистської матеріалістичної наукоподібної доктрини ненависти і злоби.

Італійський фашизм був для італійської нації тим же, що й соціалізм англійської робітничої партії для англійської нації. Ці риси органічної єдності англійського «соціалізму», італійського фашизму і німецького націонал-соціалізму в **соціальному аспекті** є безперечними. Це боротьба проти марсівського соціалізму, агентури фінансового капіталу (тоталітаризм фактичний) і проти державного соціалізму (тоталітаризм фактичний і правний).

Що італійський корпоратизм і німецький націонал-соціалізм послуговувались при тому методами тоталітарними, то об'єктивно в них не було іншого виходу, бо проти московського тоталітаризму, що розкрадав ці держави зсередини, боротьба іншими засобами була б нереальна.

Тому тоталітаризм італійський, німецький і советський породили «війна і соціалістична демократія», байдуже, чи діяли вони (тоталітаризми) методами тоталітарними — однаковими — чи ні, але генетично італійський фашизм і німецький націонал-соціалізм є формациями протилежними, антиподними советському комунізмові.

Повоєнною і бульварною пропагандою тепер посилено затушковуються справжні причини і спонуки минулої воєнної катастрофи, приховуються спрєвжні винуватці війни, чим і дезорієнтується людство в цих питаннях, обеззброюється для того, щоб незабаром кинути його в нову війну.

І справді, нині світ «залізною завісою» по-

ділився на дві частини — західної демократії і східної «найдемократичнішої демократії», яку соціалістичний світ іменує таким же **тоталітаристичним** світом, як і повалені в війні тоталітаризми.

А хто ж тоді проти кого воював: демократія проти тоталітаризму чи тоталітаризм проти демократії?

Вище ми зазначали, що англійський соціалізм дуже недалекий **соціально** від італійського корпоратизму. Як же так сталося, що англійський соціалізм спільно зі своїм антиподом — комуністичним тоталітаризмом — поборював рідного брата в соціальній ідеї — італійський корпоратизм?

На жаль, ми не знаємо, як на ці питання відповідають соціалісти тепер, коли ще не розвіявся дим на румовищах Європи від англо-американських і німецьких бомб.

Соціальна структура італійського фашизму і німецького націонал-соціалізму так швидко стабілізувала соціально-економічну структуру суспільства і піднесла стан продуктивних сил, що оновлену і впорядковану соціально-економічну структуру **вже** міг використати **німецький і італійський імперіалізм**.

Не до речі тут розбирати, хто правий, а хто винуватий в тій **імперіалістичній** бійні, нас це в даному разі не цікавить, хто **обороняв імперію, а хто хотів** відвоювати чи завоювати **імперію**: нам досить константувати два факти:

а) Минула війна від початку і до кінця була імперіалістична і в ім'я імперіалістичних цілей (чи в обороні чи в наступі),

б) Італійський фашизм і німецький націонал-соціалізм за короткий час стабілізували і відродили соціальну організацію і стан продуктивних сил своїх держав до такого рівня, що в руки своїх імперіалізмів дали матеріальні засоби страшної пробоевої сили, неспівмірної з силами противників, чим вони щодо **соціальної** організації, реально довели свою перевагу над соціальними структурами своїх противників.

Англійська націоналізаційна політика робітничої партії — не застосування на практиці марсівського соціалізму, як це намагаються проклямувати соціалісти всіх мастей, а модернізація соціально-виробничої структури держави — в наслідок минулої війни із перейняттям досвіду в цій справі від німецького націонал-соціалізму та італійського корпоратизму.

Англійці переймають досвід в галузі **соціально-економічний** від своїх вчорашніх противників, а не від своїх вчорашніх (і сьогоднішніх) **політичних** союзників (СССР).

Міжнародня політика не знає сентиментів: соціально-економічна структура націонал-соціалістичної Німеччини робила імперіалізм Німеччини страшнішим, ніж комуністичний тоталітаризм Москви, а тому Німеч-

чина — ворог, а Москва — друг, зі всіма з цього наслідками.

Коли Москва опанує Європу, то стане ворогом Англії.

Досвід останньої світової війни і, в зв'язку з нею, світової політики нас вчить, власне, ще раз підкреслює споконвічну істину, що соціальна, соціалістична, гуманістична, вселюдська (в сенсі соціально-політичному) проблематика, з усіма урочистими проклямаціями і деклямаціями включно, є об'єктом, а не суб'єктом міжнародних відносин і міжнародної політики.

Тому інтернаціональний соціалізм всіх відтінків був, є і буде інструментом- засобом в руках імперіальних експансій, скерованих на поневолення **теж соціальних формацій** — націй.

В останню імперіалістичну війну включилась зі своїми окремими, антиімперіалістичними цілями, друга сила — сила **національно** поневолених народів як рівновартісний, еквівалентний партнер своїм спрямуванням цілком протиставний усім імперіалізмам.

Ця боротьба поневолених народів має **національний** і націоналістичний характер і в основі своїй — антагоністична соціалізму.

Національна (і частково тоталітарна) Туреччина не дала себе втягнути в війну, франкістська Іспанія **теж** unikнула цього, Аргентина та інші південно американські держави зберегли неутралітет, ба навіть, як сказав, без особливого сентименту до аліантів Ірландія суворо дотримала неутралітету в самому пеклі війни.

Це є факт антиімперіалістичної, **національної** політики цих держав і народів. Нехай їх внутрішній соціальний лад і не є досконалий, але він, цей лад, не кинув мільйони людей в нелюдську бійню в ім'я світової демократії чи соціалізму. В цьому **найвищій сенс** поведінки цих держав і народів і в **плян**і реального здійснення моральних вселюдських ідеалів.

Бельгія, Голландія, Данія, Норвегія, ставши об'єктом нападу, **фактично** пасивно вийшли з війни, так би мовити, **морально** зайняли позицію неутралітету, зберігаючи себе фізично і не творячи навіть так званого пасивного опору. Бельгійці, наприклад, у цій війні навіть не збирались повторити «спротиву відчаю» за зразком 1914 року.

Інакше зробили поневолені народи в Європі з першим пострілом війни: словаки відділились від Чехії, Хорвати — від Сербії, Українці — від Польщі і ССР, мільйони поневолених народів з червоної армії без бою піддались Німеччині (в перші місяці війни до 5 мільйонів) вели відчайдушну боротьбу за національне збереження фіни, латиші, естонці, литовці, поляки.

Заворушився весь мусульманський світ, Індонезія і т. д., і т. ін.

Німецький і японський імперіалізм на цей величезний наснаги вияв фронту національного інтернаціоналу поневолених народів відповіли фікцією «Нової Європи» і «Азії для азійців», себто шитою білими нитками дешевою незугарною пропагандою.

Німецький імперіалізм, спекулюючи на національних прагненнях поневолених народів, лише в Європі впряг у свої дивізії до 2 мільйонів салдат з числа націй, що не мали своїх держав на початок війни або втратили її в наслідок цієї війни.

Поряд із тим з перших днів почалася і успішно розвивалася (та й понині не закінчилася) збройна боротьба поневолених народів проти імперіалізмів німецького і советського одночасно в Прибалтиці, Польщі, Білорусі, Україні, Кавказі, Балканах та ін.

Не згадуємо тут про більш віддалені позаєвропейські країни.

Перша світова війна 1914 — 1918 року не знала терміну і поняття «партизан», друга світова війна 1939 — 45 року охопила тільки в Європі величезні терени з сотнями тисяч (коли не мільйонами) партизан, організованих в правильні повстанчі армії, з **централізованим** управлінням, офіцерським вишколом, штабами і підпільними урядами та цивільною адміністрацією державного управління. І це були не соціальні чи соціалістичні революції, а **національно-визвольні, політичні**, без найменшого соціального забарвлення.

В цій війні фронт поневолених народів зазнав найбільших втрат і знищення, але про це байдуже було і є соціалістичному і імперіалістичному світові.

Істотне друге: імперіалістична зброя в руках поневолених народів почала стріляти проти імперіалістів, а **національна боротьба** поневолених народів на полі бою проти імперіалістів забрала десятки і сотні тисяч поляглих з обох сторін та, що найголовніше, зівзвала **зсереди**ні імперіалізм, протиставивши йому націоналізм.

Переможці використовують (і використовують уже) і силу націоналізму в своїх імперіалістичних цілях: відродження самостійності Кореї, дальша суверенізація домінії комонвелту, шукання компромісів з арабським світом, суверенізація голландської Індії тощо, — **на периферії**. І одночасно відбувається придушення національних рухів в Європі: ліквідовано Естонію, Латвію, Литву, фактично окуповано Польщу, Румунію, Югославію, ліквідовано самостійність Словаччини, Хорватії, окуповано Болгарію, Угорщину, не кажучи вже про Україну, Білорусь, Кавказькі народи, себто в **безпосередній сфері імперіалістичної розгри** кожна з перчислених націй нібито має менше даних і прав на самостійне державне існування, ніж, наприклад, єгиптяни чи індонезійці.

Така логіка імперіалізмів: націоналізм поневолених націй є коляборацією з німецьким

націонал-соціалізмом чи італійським корпоратизмом, як каже бульварна пропаганда переможного імперіялізму. Ця пропаганда намагається дискредитувати націоналізм і приховати чиясь справжню імперіялістичну суть. Адже ж ясно, що альянти воювали не проти німецького націонал-соціалізму чи італійського корпоратизму, як проти **соціально** небезпечної для них структури, а проти німецького та італійського імперіялізму, **що конкурував за право імперіяльної експансії**.

Націоналізм поневолених націй ніколи не був, не є і бути не може співпрацівником імперіялізму, але він використовує як і завжди імперіялістичні суперечності і зударі для досягнення своїх національних цілей. І це є найвища політика мораль поневоленого націоналізму, що з морального погляду пристойніша за союз Англії з ССРСР у минулій війні. Ми нікому моралі читати не збираємося, але відкидаємо «мораль» імперіялізму, яку нам намагаються нав'язати соціалістичні підголоски світових імперіялізмів.

І ми знаємо, що всі наявні і прийдешні імперіялізми шукали «співпраці» з націоналізмами поневолених націй, грали і будуть грати на націоналізмах поневолених і загрожених поневоленням націй в ім'я імперіялістичних цілей, використовуючи націоналізм, як і соціалізм, за інструмент своєї політики.

Але націоналізм і соціалізм — різні речі. Соціалізм є органічно антинаціональний і антинаціоналістичний. Він є інтернаціональний, універсального діяння інструмент, інструмент соціального розкладу нації стороннім імперіялізмом для опанування нації зсередини, через інфільтрацію.

Цей інструмент нині перестав бути дійовим.

Націоналізм, в протигагу соціалізові, консолідує **соціально** націю і закриває дорогу до неї інтернаціональному соціалізові — інструментові чужого імперіялізму, чим робить націю **внутрішньо** — **соціально** неприступною перед сторонньою експансією.

Тому імперіялізм використовуватиме націоналізм для поборювання інших імперіялізмів або поневолення інших націоналізмів через отруєння його (націоналізму) вже не соціалізовом, який на націоналізм не впливає, а імперіялізовом.

Горе націоналізові поневоленої нації, коли він втратить суверенність супроти (ворога чи контрагента) імперіяліста через отруту власного націоналізму імперіялізовом. Цей націоналізм тоді стане квазіімперіялізовом найвідразнішого типу. Наприклад, націоналізм соціалістичної Польщі, який не мислить себе без Львова і Вільна, крім омерзіння і відрази до себе, нічого викликати не може. Він довів Польщу до того, що вона має. Націоналістичні соціалісти Польщі в 1921 році в Ризі підписали другий Андрусівський мир поділу України і цим прирекли на четвертий

поділ Польщу. Ще недавно пролита кров сербів за національне визволення з-під турецької імперії, — запаскуджена імперіялістичним захопленням Хорватії, яка теж хоче мати свою державу. Найліберальніша демократія Чехії проститувала себе національним пригніченням словаків і українців і т. д., і т. ін. Як заслужену кару за гріхи своїх квазіімперіялістів, — народи Чехії, Сербії опинились разом з пригніченими словаками, хорватами і українцями за «залізною завісою» (і під сталевим замком, додамо від себе).

Немає чеського, польського, сербського націоналізмів — немає і не буде вільного чеського, польського і сербського народів, доки над цими народами панує соціалістичний демократичний і тому подібні чеські, польські і сербські імперіялізми.

Ці дрібні імперіялістичні підголоски завдають своїм народам нестерпні страждання, а самі є безвідповідальною слухняною експозитурою світових імперіялізмів.

Охорони, Боже, всі націоналізми від аспірацій «братньої» опіки над меншим «темним» братом-сусідом, а український націоналізм від будь-яких братніх опік над Мінськом, наприклад, бо тоді націоналізми з великої переможної сили визволення і становлення нації-держави на благо свого народу стають іграшкою, слухняним інструментом чужих імперіялізмів проти інтересів свого народу.

Говоримо про це ще й тому, що і в українському націоналізмі маємо факти шукання «світової місії», «призначення» України — «Україна несе в світ вселюдські ідеали соціалізму», «Україна — форпост європейської культури на Сході», «Україна океанічна» і т. д., і т. ін. Такі і подібні маячіння походять з крайнього дегенератизму мислення і духовного рабства «рабів підніжків, гряді Москви, варшавського сміття», з одного боку, і чужої, агентурної диверсії **ворога** в націоналістичній ідеології.

Національне і світове призначення України полягає в самовизначенні українського народу в своїй Українській Суверенній Соборній Державі на благо української нації, що населює етнографічну територію, без різниці мови, віри тощо.

В цьому найвищій національний і світовий ідеал українського націоналізму.

Тому націоналізм є принциповий ворог світового матеріалістичного соціалізму, бо він демонтує нації соціалістичною брехологією і віддає націю (а з нею і людину) світовим імперіялізмам фінансового капіталу (державного чи приватного — вирішального значення немає).

Тому світовий націоналізм поневолених і загрожених поневоленням націй творить свою соціологію, що виростає з націоналістичної ідеології **індивідуалізації кожної нації в світовому співжитті націй і індивідуалізації людини в соціальній структурі нації**.

»Кров і чорнило«

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ УКРАЇНЦЯ-ЧИТАЧА ДО УКРАЇНЦЯ-ЖУРНАЛІСТА

Блажен, хто гордо кинув Рідний Край
І з посохом в руці пішов шукати
На чужині незнаний дальній рай,
Куди веде його весна крилата;
Та тричі той блаженний, хто за чай
І хліб теж не схотів себе продати,
Але, минаючи тропу розлук,
Зостався, щоб зазнати хресних мук.

Ю. Клен: »Прокляті роки«

Я — українець — емігрант.

Три ворожі окупації прожив я в рідному краї, на Україні. Не відставав я від життя — політичного, суспільного, церковного, культурного.

Тепер, в наслідок воєнних дій, викинений за борт нашого корабля-Батьківщини. Як сотні тисяч моїх земляків не повертаюся туди, хоч бажав би ні на мить віддалюватися від Неї. Але й тут, на еміграції, не хочу відставати від українського життя, точніше — від зусиль українського народу в його змаганні за державу. Відчуваю, що на мені, як на одному з мільйонових членів української нації, тяжать обов'язки. Щодня в еміграційних буднях натрапляю на все нові проблеми, зв'язані з тими обов'язками. Годі їх розв'язувати нам кожному зокрема. І не сила їх одному поладнати. В українській пресі однак не знаходжу відповіді на ці питання. Зате зустрічаю в ній часто і чимало того, що боляче вражає кожного, хто почуває себе не лише з імени українцем. Думаю — важко замовчувати це.

Тому пишу.

Не з'мані критикувати, осуджувати і т. д. Хочу кинути лише кілька думок, думок про сучасну українську пресу та її обов'язки.

Як українець — читач майже всієї української преси по цей бік »залізної завіси«, — либонь, маю право висловити свій погляд про неї, поділитись своїми думками з тими, що читають, і з тими, що пишуть. А все те з думкою: преса для читача, а не навпаки.

І тому сподіваюсь, що питання, порушені в цьому листі, стануть на порядок денний для пресової трибуни.

Сірі сторінки

В проміжку часу між двома війнами (1919 — 1939), а згодом і під час шестирічної війни (1939 — 1945) преса помітно зросла на силі. Зросли її накладі до мільйонових цифр, розширився матеріал, що його друкують, помножилися обороти поодиноких видавництв і скріпилися впливи видавців. Поштовхом до цього прогресу були поліпшення в видавничій техніці та організації видавничої справи.

Однак разом з цим, сказати б, матеріально-технічним розвитком і поступом помічається послаблення ідейно-духової снаги преси. Ха-

рактеристичні для кожної окремої газети прикмети — стираються. Часопис уже не є, як давніше, відзеркаленням переконань чи світогляду редактора, а радше виявляє тенденції уподібнюватись до низки інших часописів. В гонитві за найновішою інформацією, за т. зв. чистою інформацією, послуговуються часописи джерельним матеріалом тих самих пресових агентств — їхніми вістками, а то й статтями.

У наслідок цього »згляйхшальтування« преси — часописи стали одноманітніші, нецікаві. Від їхніх сторінок несе монотонною сірістю.

Читач уже не сперечається за ідеї, висловлені в даному часописі, що його він читає, не приймає його ідей за свої і не підтримує їх своїм читанням. Бо просто: або їх там немає взагалі, або вони слабкі, чи слабо накреслені, щоб могли розворушити й полонити душу читача.

Інша річ — повага й довір'я читача до друкованого слова змаліли, як не до мінімуму, то принаймні великою мірою послабли. Винні в цьому, передусім, тотальні диктаторські системи гітлеро-фашизму і большевизму. Вони поліційно-цензурними ножицями обкраяли свободу преси до крайніх меж. Зокрема потворили вони »фабрики думки і слова« — міністерства пропаганди, що їх завданням — якнайпевніше берегти »єдність« думки та інформації серед даного суспільства.

В капіталістичних країнах від'ємну роль у пресі відіграють і досі »ланцюгові видавництва«. Один видавець чи спілка видавців-капіталістів видають цілу низку — ланцюг газет і тим робом за своєю вподобою накидають працівникам-редакторам і відборцям читачам свою волю в ім'я своїх приватних цілей та інтересів. Очевидно, вони не завжди у згоді, а частіше й просто суперечні з інтересами і зацікавленням читачьких мас.

Немає найменшого сумніву, що ці останні не раз підпадають сугестії такої преси. Все ж таки їхня воля бунтується проти цієї тиранії, що веде до зубожіння людської думки і позбавляє її свободи.

Обниження духового рівня преси та підірване довір'я до друкованого слова взагалі — є причиною того, що читач часто-густо каже, відсовуючи знужено часопис: »Все те саме. Нічого нового...«.

Маючи на оці українську пресу (мова про українську еміграційну пресу, бо вона не є під тотально-диктаторським терором) на європейському й американському континенті-

тах, то слід сказати, що в ній є позначки недуги світової преси, а крім того окремі ще, вже рідного походження, недомагання. Впадає в вічі стандартизація (хоч ще неповна, як це є вже в американській неукраїнській пресі) та неспроможність вирватися з вузького кола своїх регіональних інтересів, зацікавленість і справ. Всі, майже без винятків, українські часописи на європейському суходолі мають тавро локальності, точніше — мають характер унівсько-таборових газеток. Вони з балакучістю, прикметною підтоптанним тіткам, розповідають і це й те з таборових новин, смакують в них, а тільки мимохідь заторкують міжнародню ситуацію та ледь-ледь у пасивній формі виявляють становище українців у ній і до неї. І так бродить вона по загумінках просвітництва, досхоплюючи своє гіпердемократичне захоплення свободами та славословлячи зчаста багатих хлібодавців з їхніми іменинами, уродинами, святами, тощо, як календар вказує і почування вдячності редактора велить. При тому не забуває постійно ця преса пригадувати свою демократичність «не від сьогодні, а споконвіку».

В заокеанській пресі, крім поточної загально-світової політичної інформації, приватної творчості на родинні теми та оголошень бізнесового жанру, — більшість місця в часописах займають вісті, листи, дописи про українців в Європі. Вірніше — про українських скитальців, як звуть там українських емігрантів. Рівнобіжно йде зацікавлення Україною, подіями за час війни і взагалі тим, що його окреслюємо словами: сенсаційне невідоме. Це може й правильний підхід до читача, згідний з його психікою, наставленою переважно на невідоме й те, що імпонує. Але це можна сказати тільки про нечисленні винятки, які з добрим наміром і метою хочуть відкрити тамтешньому читачеві не знану Україну. Більшість часописів навіть про ці «сенсації» мовчить послідовно, а то й намагається їх звести до рівня безвартісних не-сенсацій.

З другого боку, частина української еміграційної преси, що її називаємо самостійницькою, — розцінює сучасну ситуацію може найреальніше, а поряд з тим пропагує гасла й визвольної політики актуальні і для інших народів.

Ножицями скрізь пресу

Не берусь у подробицях розцінювати всі додатні і від'ємні сторони української преси, хвалити чи ганити спосіб її редагування джерела і форми її інформації. Не маю наміру, скритикувати досі зроблене і те, що тепер робиться, — випрацьовувати плян реформи тієї преси. Ні. Подаю завваги, що спадають мені на думку, читачеві українських часописів.

З напруженням і пильністю вишукую, з негасним прагненням вичитую все, що тільки пишеться про Україну.

Не про ту Україну, що в уяві західно-

європейського й американського пересічного громадянина є лише географічно-етнічне поняття, не про ту Україну, що в очах декотрих англо-саксонських політиків і публіцистів «будує — відбудовує нове життя» в поліційній демократії і може бути не абияким ринком збуту для їхньої надпродукції.

Але й цікавить мене не така Україна, яку я бачу в моїх вирізках з еміграційної преси усіх трьох згаданих відмін.

В українській таборовій пресі бачу Україну просвітянську і не натхненну життям. Це щось холодне, позбавлене загальноукраїнської проблематики, несміливе, обережне, над чим панує острах виявити себе цілком і ясно. Так стоїть прошак перед порогом багатія і не знає, що має сказати.

Відірваність від Краю, слабе знання тамтешньої живої дійсності під час війни і по війні, а, крім цього, щире бажання допомогти українським емігрантам в Європі довело до того, що заокеанська преса (до речі, з добрих спонукань) створила образ «безвольної, слабосильної України. Цю страдальну Україну характеризують не так минулі поневіряння під час війни, як бажання чимскорше одержати афідавіт, щоб чим дуж податися в далекі кращі країни Заходу, аби тільки дали від рідної землі. Вина за це спадає на тих численних авторів таких листів «рятуйте нас», які свої дезертирські бажання узагальнили на всю українську емігрантську масу.

Самостійницькі видання в Європі показують нам фрагменти України: бої проти теперішнього окупанта, бої за межові землі, бої тоді й тоді та з таким й таким успіхом... Така Україна — це дуже звужене і далеко неповне поняття. Брак ідеологічного поглиблення і розроблення політичних перспектив визвольницької політики витворює враження, що вся визвольна боротьба України — це лише низка збройних відділів у низці відірваних один від одного, часто випадкових боїв.

А мені йдеться про Україну, що не є лише замкнена в етнографічні межі, а є всюди. Це український нарід на своїй території і розсіяний по цілій земній кулі — одначе свідомий свого призначення, який змагає, всупереч імперіялістичним апетитам, до своєї державности. Під час тієї боротьби він висуває конструктивні ідеї та нові концепції, що без сумніву можуть заважити на долі інших народів. Він — український нарід у своєму призначенні — становить **Україну Війовну**, а кожний українець є вояком-бійцем за її ідеї, де б він не був і що не виконував би.

Писання тільки про «страждаючих» на чужині українських скитальців — засоромлюють нас. Бо — не таке то вже страшне це страждання і, врешті нам дано верстати легшу путь, як тим, що лишилися там.

Зводити змагання українського народу лише до збройних сутичок в даний час і в даній околиці — це спрощувати українську визвольну ідею, бо це лише один етап на істо-

ричному шляху до її здійснення. А врешті визвольна концепція не може бути ані фрагментарною, ані статичною.

Розглядати наше перебування на європейській чужині лише як перехідний етап в постійному ісході з краю — це дезерція з рядів Войовної України.

Тож з числених вісток, з усього, що від кінця війни написано про Войовну Україну, можна зібрати невеличку збірку газетних вирізок. Але й про те все можна сказати влучними словами одного філософа: »З усього написаного люблю лише те, що написано кров'ю«.

А думаю при тому про Войовну Україну, як синтезу її минулого, її сучасного, її майбутнього.

Обов'язок чорнила

Немає найменшого сумніву, що кожне писане слово має свою вагу і має особливі обов'язки. В українців зокрема.

Ці обов'язки тяжать і над такою українською пресою, якою вона є нині.

Передусім — обов'язок супроти пролитої української крові. Обов'язок чорнила. Обов'язок преси всебічно висвітлити і широкому світові подати до відома поодинокі моменти минулих змагань свого народу. Змагань за елементарні людські вартості: життя і волю. Право на них — незаперечне. Змагання за них — святе. Обов'язок писати про нього — невідмінний. Замовчати це змагання — очевидний злочин.

З тієї вихідної точки дивлюсь на нашу пресову дійсність та ілюструю її порівнянням.

Увечері 10.6. 1942 р. в Чехії, в с. Лідіце, німецьке гестапо розстріляло 187 чоловік, в тому числі двох хлопців нижче 14 р. і одного старого понад 80 р. 203 жінки німецька поліція вивезла в конц-табір Равенсбрюк.

Це голий факт.

Чеська преса, крайова, а ще більше еміграційна, розпропагувала широко в світі це варварське масове вбивство, що його доконали офіційні органи німецької влади. І світ оцінив мучеництво чеського населення села Лідіце. Тепер з американською поміччю село Лідіце буде відбудоване. У тій відбудові бере участь будівельна школа Колумбія — Університету. На місці, де колись були Лідіце, створять пропам'ятний парк. Він стане, як пише світова преса, місцем площі свободлюбних людей, а Лідіце назавжди лишаться в їхній пам'яті, як символ перемоги людяности над варварством.

Так чеська преса гідно виконала свій обов'язок, обов'язок чорнила супроти пролитої неповинної крові.

Порівняймо: Між іншими документами з часів другої світової війни зберігся на еміграції один прецінний документ. Це лист єпископа УАПЦеркви Платона, що проживає емігрантом в Західній Європі і свого часу був

загрожений насильною репатріацією. Ось текст цього листа:

Єпископ Рівенський, Вікарій Адміністратора Керуючий Крем'янецько-Рівенською Єпархією.

ч. 432.

20. липня 1943 р.

Його Високопреосвященство Високопреосвященіший Полікарп, Митрополит, Адміністратор Святої Православної Автокефальної Української Церкви в Луцьку.

Ваше Високопреосвященство

Високопреосвященіший Владико.

Маємо за честь з великим жалем повідомити Ваше Високопреосвященство, що, як нам донесено, дня 14.7. 1943 р., в селі Малина Острозького району, Дубенської округи, сталася жахлива подія нечуваного вбивства українського і чеського населення: людей загнано до місцевої дерев'яної церкви і спалено. Тих, що не вмістилися в церкві, загнано в помешкання колишнього громадського уряду та по клунях і також спалено. Разом спалено до 350 осіб. Робила це все державна німецька поліція за допомогою узбеків і поляків. Крик людей, що конали у вогні, було чути за 5 кілометрів. Священикові вдалося врятуватися. Чекаємо його в себе, щоб одержати точні інформації про цю страшну подію. Відомості про повище подав нам 17.7. 43 р. священик Василь Червінський з с. Сухівець, Клеванського району.

Подібна подія сталася 2.7. ц. р. в селі Губкові, Людвипольського району, Костопільської округи, де замучено священика Корницького і псаломщика Петрова і з іншими трупами замучених людей та з живими вкинуто до місцевої церкви і спалено. Подібна подія трапилась і в селі Великих Селищах, того ж району; про це доніс нам 19.7.43. р. декан Межиріцького району, Рівенського повіту.

Вважаючи, що повищі методи заспокоєння людности з боку чинників влади в ХХ сторіччі переходять не тільки межі християнської моралі й етики, але й загальнолюдської і нагадують часи жорстокого переслідування християн, маю за честь увійти з внеском до Вашого Високопреосвященства, як до Голови Української Автокефальної Церкви, про доведення про повищі ганебні факти сатанського нищення людности через чинники поліційної влади до відома Генерального Комісара Волині й Поділля зі злочинням при цьому від імени українського автокефального єпископату в Генеральнокомісаріяті рішучого протесту проти такого нелюдського обходження з українською православною і чеською людністю.

Зо Святими за Вас молитвами

і синовною відданістю позістаємо

(—) Платон

Єпископ Рівенський

В руках українського народу це грізний документ. Ціна цього документу, отже, — ціна крові. Писав цього листа українець не для публікації й не для того, щоб блиснути журналістичним стилем перед сучасниками. Але написав його кров'ю наболілого серця за своїх братів і підніс протест, може єдиний такого роду протест в часи, коли «людське серце до краю обідніло», а життя людини під нацистичним режимом залежало від примхи гестапівського кацика чи іншого ляддвірта.

Спитаю тепер: що зробила українська журналістика, щоб розпропагувати цей факт мартирології українського населення села Малини? Мені відомо лише от що: 1945 р. опубліковано згаданий документ вперше у самостійницькому журналі «Наш Шлях» ч. 5-6. (Див. цикл статей «В ім'я правди»). Тоді ж його поміщено в збірнику «Самостійна Україна» двома мовами — англійською і французькою. Ще використав цей документ п. Фашинський у своїй статті «Україна і війна» (Див. журнал «Республіка» ч. 4. — 1945, Париж).

І — оце й усе.

Українська преса, що має змогу вільно висловлюватися, начисляє кількадесять часописів на європейському континенті і вдвоє стільки на американському — не уважала досі за відповідне показати світові українські Лідіце, с. Малину на Волині.

Та — чи лише одні в нас такі Лідіце існують? На нещастя, сотні сіл українських знищив гітлерофашизм до тла, разом з жінками, дітьми, старими й немовлятами. Не щадив нікого. Навіть не виявляв стільки пощади чи дрібки людського розуму, скільки виявив у Лідіцах, де все ж пощадив жінок, дітей і старих.

Але про ці події світ мовчить. Але ж про них не говорить і не хоче про них знати українська публіцистика, українська преса.

В роках 1942-1944 мури вулиць, стіни будинків, публічних громадських установ, огорожі в містах, містечках і селах України красувалися зловісними оголошеннями. В тих оголошеннях писала влада «німецького вічного райху» виразно і недвозначно: німецький наглий суд засудив 20 або 30 українців на кару смерті. Присуд виконано дня... За що їх убивано? В оголошеннях говорилося про «вину» кожного зокрема. В загальному зводилося до: за приналежність до таємної української визвольної організації, до УПА, за переховування жидів, за спротив німецькій владі.

Скільки таких документів, оригінальних і незаперечних, опинилося в українських руках тут, на еміграції? Скільки їх опубліковано в українській пресі? Скільки в чужинній? Аджеж ці українці гинули зі свідомістю, що жертва їхня не буде даремною. Вони вірили, що їхня кров не тільки зродить нових борців, але й промостить Україні в світі шлях до волі. Їм було байдуже, котра українська партія, яке угруповання веде боротьбу за

Самостійну Соборну Українську Державу. Для них було суттєве, що її взагалі хтось з українців веде. І вони — ці українські селяни, робітники, інтелігенти, молодь і старі — що боротьбу підтримували, брали в ній участь і падали в ній мовчки, без нарікань, немов німе каміння на перший вал кругом фортеці. А сьогодні про таких людей, про тих українців, — український журналіст мовчить.

Можна на доказ цього мовчання запропонувати десятки чисел майже кожного українського часопису на еміграції. З задрукованих сторінок не вчитаєте про них ані згадки. З чорних рядків не промовить до вас учорашне-героїчне, не вигляне до вас обличчя українського бійця-борця проти тоталізму, диктатури і терору, обличчя українського робітника, загнаного на каторжні роботи до тоталітарних таборів, обличчя українського селянина — талановитого імпровізатора державного будівництва.

Коли б якийсь історик хотів писати історію визвольної боротьби в рр. 1939 — 1945 на основі української преси, то мусів би зламати перо: сподіваного джерельного матеріалу він не знайшов би.

Наші сусіди повинні спогадів, репортажів, оповідань, щоденників, повістей, статтів — створили в світі легенду про їхню «найчисленнішу і найкращу в світі підпільну армію». Вихваляючи кожний найменший свій проблиск одшумілої вже романтики, а не політичного розуму, — вони з уяви, з фантазії вичарували дійсність на еміграції, сперши ту фантазію на деяких фактах реальних.

А в нас — не хочуть справжніх фактів подати до відома.

Що це: забутий обов'язок чи, може, свідомий злочин?

А тим часом із зміною політичної ситуації проминає догідна пора писати про те. Нові актуальні питання, зв'язані з настанням доби збройного миру, приходять на порядок денний. Вони щораз більше будуть затирати в людській пам'яті події минулого, будуть відсувати його проблематику на дальший плян. А ми ж, українці, вклали в те минуле великий капітал. Капітал крові. Та кров кличе українське перо. Своім мовчанням вона кличе, щоб промовило чорнило.

Сучасне у дзеркалі преси

Сучасне ставить безнастанно свої вимоги, накладає чергові обов'язки. Але до тих обов'язків, як і до сучасності взагалі, люди підходять дуже критично. І справді можна дивитися на нього з різних поглядів, різно його сприймати, окреслювати, а ще інакше оцінювати і до нього ставитись. Це все залежить багато від ґрунту, на якому виростав дух тієї людини, що сприймає.

Але завжди в історії всіх народів, отже і в українського, були два типи людей з протилежними поставами до свого сучасного.

Були і є т. зв. «обережні, чи розважні», що

разів десять міряють, міркують, потім один раз відрізують — і виходить на зле. Це їх не турбує надто. Їхня діалектика, озброєна крутими софістичними аргументами, дає їм завжди чисту совість і певність, що їхня поведінка була правильна. Це не розвага, прикметна старшим досвідченим людям, а психічний комплекс самоомани.

Були і завжди будуть «голови шалені», що вчуваються у темп життя сучасного, переживають його всіма фібрами душі своєї, на ґрунті досвіду минулого вирішують те сучасне. Бо вони його правильно розцінили і тим самим бачити їм дано майбутності обрії.

Розважний Сагайдачний — чудовий організатор козацької військової сили. Однак, розміркувавши, розваживши, не використав тієї української збройної сили, щоб збудувати українську державу, а розсіяв її енергію на збільшення сили і слави поляків, оманно надіявся тим чином здобути і забезпечити привілеї козацького стану.

«Шалена голова» Б. Хмельницький сягнув думкою далеко. Не лише піднявся важкою діла визволити козацтво від ненависних польських магнатів, але й наважився на майже неймовірне в той час: повалити польську владу на Україні, а на її руїнах зорганізувати українську державу.

«Розважні голови» звали його тоді «бунтівником шаленим», а нарід — Богом даним. Нашадки цю оцінку схвалили і нам передали.

У 1775 році облягла Москва Січ Запорізьку, цей останній бастион української незалежності. Та були і такі «шалені голови», що не могли навіть думки припустити про добровільну здачу москалям без бою. Розважні виступили проти них усією силою й повагою свого старшинського й духового стану, і — назвали це божевіллям. Озброївшись переконливими словами і аргументами, як єдність віри і розбрат, легітимність царської влади і бунтарство козацтва, братовбивство і даремне кровопролиття — вони здезорієнтували козацьку січову масу, і звели нанівець її силу. Чие вухо було незвичне до такої розважної мови, чие серце, сповнене любови до батьківщини, не в силі було сприймати затруєної ради, ті подались на чужину, а не скорились.

Але в основі — «розважні» таки перемогли і тим позбавили нас усіх історичного героїчного факту останньої битви за незалежність на схилі XVIII ст. І так затирається ця безславна подія в пам'яті народу, замість блищати славою як останній бій за останню редуту.

В роки найбільшої німецької могутності 1941 — 42 почалась одверта політично-збройна боротьба українського народу проти гітлерівського загарбника зокрема, і імперіалістів загалом. Одночасно почалось організування збройних відділів. «Розважні голови», що розв'язали в 1939 р. свої політичні партії і впродовж усієї війни ні разу не висловили свого ставлення до винищення українсько-

го народу, ані разу не сказали, українським народним масам, що слід робити. Тепер же вони назвали це — нині вже славне діло — дитячою забавкою і безвідповідальністю. Вони оцінювали силу німецького війська і поліції, свідомі свого боягузства, повні страху, що при такій поставі народу до окупантів можуть утратити всю свою мізерію, придбану за час війни — вони, «розважні», не були спроможні навіть збагнути далекосяжність постави безкомпромісової боротьби на два фронти. В їхніх вузьких світоглядах не могла вміститися концепція спільного фронту поневолених народів, як третього чинника в політиці світу. В них існувало лише питання: хто виграє? Бо своїм божком вони обрали кумира слабодухів, що йому ім'я — кон'юнктура.

Український нарід у своїй основній масі підтримав «шалену» боротьбу на два фронти і ставку на власні сили — прийняв її як свою і кров'ю тисяч одиниць освятив її, а наступні роки і розвиток подій виправдали це рішення.

Українська самостійницька преса в ті роки несла майже весь тягар розроблення і пропагування основних ідей визвольної боротьби і прищеплення їх народним масам. В умовах протинацистівської боротьби (про які уяви не має не то англосаксонський, а й французький, ані німецький журналіст), ця преса виконувала свій обов'язок: бути совістю народу і його свідомістю — дзеркалом сучасності.

Нині українська преса має більші можливості, щоб всебічно розглядати проблеми сучасного. Але ж тепер — «розважні», які стояли осторонь від визвольної боротьби 1939 — 1945, розміркувавши, розшолопавши все, як слід, «не радять» писати про Край і взагалі про Войовну Україну. Висувають нескінченне число контраргументів, сумнівів та своїм громадським авторитетом закликають до мовчання. А то дарма, що про це вже й чужинці заговорили. Правда, часто пишуть баламутно, але це не дивно. Бо й українська газета ще й досі, року божого 1947-го, відважується повторювати баламутні ворожі повідомлення чужинних прес — агентств про українську визвольну боротьбу без спростовання, без своєї завваги. Прикрившись бажанням давати своїм читачам «чисту інформацію» — український часопис має совість називати борця за волю — бандитом, ніби не знаючи, що «за святую правду волю розбійник не стане...» (Т. Шевченко).

Ось до такого жахливого стану в пресі довело партійне засліплення. Люди, що ніколи не наразили на небезпеку свого життя за свої ідеї, — зважуються на святотатство і плюють на все, що народом найсвятіше. Чорнильні душі виливають чорнильну лютю на кров святу. А все тому, що «сакля в очі коле, бо не нами дана» (Т. Шевченко — «Кавказ»).

А тим часом українські еміграційні маси

прагнуть докладно знати про Україну. Про сучасну Україну. Ми, читачі, не можемо читати про самі тільки бої та пожежі. Не хочемо чути «України» що скиглили за афідавітами. Не бажаємо «золотосерединної преси» європейського континенту, що ні тепла ні холодна, не знає, на яку стати, щоб була не спитали редакторів про минуле. Нам зайва така преса, що, почепивши демократичну наліпку, до двобою на життя і смерть в обороні проголошуваних демократичних свобод не стане. Так. Ми хочемо пізнати, як живе українська еміграція в кожному таборі в Європі і в кожному закутку світу, де б не було: в Америці, Півн. Африці, Палестині, в Шанхаї. Тим більше є в нас бажання читати в пресі про те, як на руїнах українських міст і сіл, що їх знищили тотальні загарбники, український нарід зводить нові будівлі, виробні, фабрики своїми руками і засобами, але — не для себе. Хочемо знати, як «об'єднують» нас українців в «одній церкві», в «одній державі», але — не нашими руками, не за нашими бажаннями, ані не для наших, українських цілей. Нам хочеться бачити в пресі: в цифрах, документах і фактах, як денаціоналізують, переселяють, виселяють, засилають, репатріюють, розстрілюють українців «найбільш демократичними» способами. Коротко кажучи: хочемо знати все, що тільки можливо, про Україну Войовчу. Про підземну українську Державу, громадянами єдино якої ми себе вважаємо, про її уряд, про її військо, про мільйони селян, робітників, інтелігентів, урядників, священиків, лікарів, розумових і фізичних працівників — українців, що своєю працею, потом і кров'ю цю державу підносять, її підтримують, де б це в світі не було, і під тягарем цих обов'язків часто-густо, але мовчки, падають.

Про цю Україну знають і чужинці, а вряди-годи навіть пишуть: одні з ненавистю, другі прихильно і з вірою в перемогу нашої справедливої справи, інші знов зчиняють вереск на тривогу про агонію України.

Український читач зовсім справедливо вимагає від української преси: дайте вичерпний, правдивий образ української дійсності, хоча б найчорнішої. Але не мовчіть, не усунуйтеся боязливо набік від справ, що стоять у центрі заінтересовання цілого народу.

Перебендя чи Орлик?

Не проста цікавість керує бажанням читачів довідуватись про Україну. Не є причиною цього — гіпертрофійний до далеких, тепер неприступних, українських вишневих садків і золотодайних ланів. І не шукання сенсацій на дозвіллі в таборі ДП чи на спочиві по праці в якомусь там стейті.

Українець на чужині усвідомлює собі щораз більше, хоч, може не завжди ясно і чітко, що край є основою його існування. Без нього, він — одкраяна скибка хліба, галузка, відломана від пня, лушпинка в чужому морі.

Тому йому слід знати все про свою країну,

її стан, потреби, про змагання та його форми, цілі, ближчі і дальші, про шляхи й методи, як осягти тих цілей, і навіть про ціну, конечно, щоб здобути ті цілі.

На свідомості й знанні цих питань, що вичерпують поняття **Край** дає і мусить він будувати своє життя, спрямовувати свою працю під кутом потреб краю, розподіляти свою енергію. Бо його віра в свою справу і перемогу мусить бути розумна, а не примітивна.

Та передумовою цього є з'ясувати емігрантській масі українців основне питання: хто вони, кожний зокрема. Скиталець чи український політичний емігрант? Вічний Перебендя на міжнародніх розпуттях чи борець і носій у світ широкий української визвольної ідеї?

Скиталець — людина, що її воєнна завірюха чи інші події викинули поза межі батьківщини. Вирваний з рідного ґрунту, він не має ні порту ні брами, куди він може причалити. Бо всі бажання цілого його ества наставлені на близьке, негайне повернення додому. Він людина моменту — сьогодні. Його життя — життя Перебеді — є, не знати чому, доказом для чужинців, що українці це — народ музик, співаків, танцюристів, екзотичних одягів і... недержавний. Життя скитальця проминає без далекосяжних цілей, воно позбавлене політичної проблематики.

Український політичний емігрант свідомий, чому вийшов з України. Не тому, щоб врятувати своє нуждене життя перед негайним знищенням. В загальних зарисах йому відомі завдання й засоби його роботи. Він не прибирає претензійної пози мученика і не стає на п'єдесталь свого страждання з метою викликати співчуття і крокодилячі сльози чужинного світу. Навпаки, він почуває себе всюди частинкою великого організму Войовної України, живої нації, несе її ім'я гідно і виконує обов'язки, що їх накладає вже саме перебування закордоном. Це роля грошей, здепонованих батьківщиною в чужих закордонних банках. Якщо ті гроші не в обігу, не побільшують національних цінностей, то вони є мертвим і безвартісним металем.

Тільки з'ясувавши це становище, можна розв'язувати чергові проблеми, що стоять перед еміграцією. Майбутнє перестане тоді бути невідомою примарою, що її відпирає кожний з страхом від себе, заслонюючись, немов щитом, фразою прадідньою: якось то воно буде. Навпаки, — ті маси людей, живий капітал закордоном, побачать перед собою мету, перспективу і сенс дальшого існування українців-борців, а не з'їдачів приписаної кількості кальорій.

В інших частинах світу (Америка, Азія, Африка) проживають інші сотні тисяч давніших емігрантів, здебільшого вже натуралізованих громадян даних держав. Їхні обов'язки, завдання і цілі повинні бути вже чітко означені. Це надто мало жаліти і співчувати тільки долі скитальців у Європі. Далеко ще не все — висловлювати визнання героїства

УПА або визнати революційний уряд України. Пасивні глядачі зайві. Українське визвольне змагання — це не театр для розваги, воно вимагає активної участі.

Українська преса мусить негайно ясно сказати тим еміграційним масам, що вони мають робити, яким способом включити себе органічно у всеосяжний фронт Війвної України. Бо ж вони — це третя чи може й четверта лінія того фронту, вони його глибоко запліля, запліля української національної революції.

Визначити, розгорнути перед українською еміграцією її завдання у перспективі майбутності українського народу — ось черговий обов'язок української преси.

До синтези

Підсумовуючи кілька цих завваг, що далеко не вичерпують навіть у зарисах поданих тут трьох обов'язків української преси, слід сказати:

Факт незаперечний, що в українській пресовій гушавині блукають лише блудні вогники, які кидають промінь світла на проблеми Війвної України. Тим часом — не блудні вогники, а великі вогнища, високі віхи життєві потрібні, щоб назначили шлях до загірної України.

Ролю велетенського прожектора має виконати українська преса і з таємничого невідомого висунути на денне світло величну картину борні українського народу за самобутність, показати ту міць українського духу, що в добу страшного змагання гігантів, опинившись між молотом і ковадлом, не впав, не згинув, а з великим зусиллям встав і живе.

Бо не для хронікарських потреб писано, друковано, поширено протиагарбницьку пресу. Не для архівів призначені довгі реєстри жертв українського народу під час війни. І не для майбутнього історика чи археолога, що по тисячі років буде порпатися в руїнах нашого життя. Не для них український нарід зводив криваві бої, починав родючу землю ворожим трупом і тілами своїх синів: для конкретної мети — наблизити створення Самостійної Соборної Української Держави — все це робилося і для цієї мети треба це нині пристосувати.

Маючи постійно це на оці, треба опрацювати всі проблеми українського сучасного

і майбутнього, що в наслідку повинно дати синтезу визвольної боротьби українського народу. Це буде синтеза:

Минулого — змагання, зведених боїв, вживаних метод, жертв, заплачених за осягнені здобутки;

Сучасного — становища: докладно визначити, програмово вичерпно з'ясувати — за що і для кого воюємо? Прищепити це українським масам і чужинцям закріпити в пам'яті.

Майбутнього — в позитивах, а не тільки в негачії наявного ладу чи світогляду. Зі скарбу наших духових цінностей вибрати і озброїти думку українських мас вартостями, що не звужують проблеми нашої боротьби лише до одного народу; ми ж не закаптурені імперіялісти, ми наші ідеї таки запроваджуємо в життя, започатковуючи низку національних революцій, згідно з нашою програмою: Свобода народам і людині!

А в центрі тих розважань ставити як вихідну точку — Україну. Вона, свята, у своєму минулому й сучасному змаганні, повинна стояти понад розбурханими пристрастями партійними і груповими, повинна бути недосяжна для зневажників і святотатників. В наші підлі і скупі часи, часи перемішання понять і вартостей, коли зраду звуть патріотизмом, визвольну боротьбу охрещують часто образливим терміном бандитизму, — українська визвольна боротьба на батьківщині повинна сповняти нас віри і додавати сили на завтра.

Так, отже, український нарід стоїть на зворотньому пункті своєї визвольної політики й боротьби. Її дальші форми і методи — це проблеми, які треба вирішити. Які б вони однак не були, — вони вимагають сконцентрованого зусилля цілої нації.

Тому з тим більшою силою лунає клич крови, щоб промовляло чорнило — українською мовою.

Хто піде за тим голосом, а хто відстане, обережно, мовчки і розважно, — це покаже близьке майбутнє.

Однак — український нарід, хоч і в боротьбі відчайдушній, але глядить і добачив все глибоко і — скаже колись своє тверде й рішуче годі!

ХРОНІКА

КОМУНІЗМ — СЕРІОЗНА ЗАГРОЗА

(Англійський політичний журнал
про большевизм і АБН).

Англійський політичний щомісячник «Патріот», що видається в Лондоні, в ч. 1290 (том 54) за 31 жовтня 1946 р. вмістив передову редакційну статтю про боротьбу з загрозою большевизму та про діяльність АБН. Нижче подаємо повний текст цієї статті в українському перекладі:

»У своїй промові під час дебатів у справах закордонної політики в Палаті Громад дня 23 жовтня ц. р. Етлі спростовував критику, що, як він сказав, ґрунтується на твердженні, що ССРСР завжди має рацію. Чи вплине це зауваження на його прихильників, — і відомо що багато з них притримуються сліпо його лінії, — це ми ще побачимо. У всякому разі, коли мова про наших комуністів, то вони ані в найменшій мірі не хочуть обмежити свої зусилля до того, щоб довести нашу країну до того стану, в якому знаходиться Советська Росія.

Якщо Етлі делікатно порушив питання про загрозу комунізму для загального миру, то Черчіль, що висловився після нього, між іншим пригадав про різницю між Англією і комуністичною Росією. Правда, він заявив, що «є 13 або 14 дуже здібних людей в Кремлі, що тримають весь ССРСР та понад третину Європи під своєю контролею», але тут же сказав, що з тої причини, що позиції советського уряду не піддаються жодній провірці, неможливо передбачити, які в них криються наміри. Факт, що ми не маємо ніяких доказів із Москви, чи ті мирні угоди, що ми їм пропонували, — там бажані, а проте багато послів під час дебатів висловлювались про всталення приятних відносин між нами і ССРСР. В цій ситуації С. Н. Еванс у своїй промові, згадуючи про Москву, виявив зовсім відкрито вороже наставлення до цієї країни. Він сказав: «Тяжко зрозуміти, з якої речі ми повинні на 20 років укласти мир з Советами та продовжити його ще на наступні 30 років, — коли вони не виявляють в цій справі жодної зацікавленості. Більше було б слушним установити з ними, якщо це можливо, звичайні приятні взаємовідносини, якщо це можливе, — то годі обманювати нарід присипляючи його запевненнями, що така умова для нас корисна, не беручи до уваги фактів. Це ж прямиий самообман, коли ми говоримо про наші безпосередні переговори з народами Советської Росії. Адже ж ми не можемо вийти в ССРСР в контакт з ким-небудь іншим, крім тих 13 чи 14 здібних людей в Кремлі», про яких казав п. Черчіль, навіть із безпосередніми комуністичними прихильниками. Справжній ССРСР, народи, не беруться тут до уваги і щодо цього справа тепер виглядає ні трохи не краще, ніж яких 30 років тому.

Властиво, цей самий погляд висловив Етлі на конгресі тред'юніоністів в Брайтоні дня 24.Х. ц. р., коли він різко осудив комунізм, заявивши, що комуністична партія в Англії завжди кричить про те, що її край не має рації, а рацію має Советський Союз. До цього він додав: «Якщо в якійнебудь частині світу комуністична партія, не зважаючи на те, як це сталось і що це означає, стоїть при владі, то це вони завжди називають демократією, а коли ж денебудь комуністи проваляться, хоч їм і були надані всі умови, то це для них уже фашизм».

Пан Етлі пригадав також про свідому акцію советського уряду, скеровану на те, щоб перешкодити безпосереднім зв'язкам між народами ССРСР і рештою світу. Ці акції, розуміється, як слушно він зазначив, можуть викликати тільки підозріння. Ми від себе можемо ще додати, що це не може служити підставою для приятних взаємовідносин, в конечності яких нас весь час запевняють.

В палаті Громад 24.Х. один соціалістичний посол старався довести, що всякі заходи проти зменшення комуністичних впливів означають погіршення наших відносин з Америкою і ССРСР. Але це ж найопортуністичніша тенденція, яку перед війною так засуджували, коли вона стосувалася Німеччини. Тепер вона оживає завдяки тим, що були проти цієї політики в 1938 р., і має на увазі вона користь ССРСР, а не Англії. Ось до чого дійшли навіть ті, що вважали б за наклеп, коли б їх назвати комуністами. Виправданням для цих людей може бути тільки незнання фактів, хоч про це написано немало книг, з яких вони могли довідатись, як працюють комуністи. Ось взяти хоч би уривок із одної книжки, виданої нещодавно в Ірландії, під заг.: «Загроза большевизму», Дж. П. Мк. Керві:

»Комунізм — це зло само по собі. Такі поняття, як правда, честь, справедливість і т. ін. — ніщо або щось таке незначне для його прихильників. Звідси і всі ті дивні речі, що творяться в ССРСР, де в ім'я справедливості здійснюється на практиці все, що заперечує її. Раз для комуністів не існує мораль сама по собі, то не існує для них і справедливість як така. Кодекс советських законів дає нам жахливе підтвердження всього цього. Щоб зрозуміти неморальність большевизму, що потоптав право народу і людини не тільки у внутрішніх відносинах у своєму краї, але і в міжнародних відносинах, ми повинні звернути увагу на те, що кажуть про це свідки. Так, один із кол. керівників французької комуністичної партії Борис Суверін у своїй книжці «Сталін» каже: «Якщо комусь у світі не байдуже до мільйонів запроторених, незлічених страдальців у закладах примусової каторжної праці, концентраційних таборах, під бичем

жахливої смерті, що досягла нечуваних розмірів у тюрмах, коли кому не байдуже до мільйонів безпритульних дітей, з яких тільки незначна частина виживає, взагалі — кому не байдужа доля мільйонів переслідуваних і знищуваних Сталіном, то нехай він знає, що той край, що з якоїсь злої іронії називається «соціалістичною батьківщиною», — це суцільний гігантський комбінат в'язниць і концтаборів».

В газеті «Форвард» від 2.VI. 1938. член парламенту Джон Мек-Геверн про це саме висловився так: «Коли ви бачите мітинги «Народного Фронту», не забувайте, що за кулісами всіх цих видовищ приховані описи карних загонів, кулемети, палиці, криваві сліди людей, післаних на смерть, залізні ґрати, машина брехливої пропаганди, що знищує характери людей, цвинтарі в ССРСР і Іспанії, механізм советського шпіонажу в усіх краях, включаючи й Англію, і це все ще не викрите до краю! Такі ж самі висловлювання можна знайти і в працях Антона Сіліґа, кол. секретаря компартії в Хорватії й одночасно лектора історії Ленінградського університету: «Ті, що ще не були в советських в'язницях, концтаборах і на засланнях, не можуть навіть собі уявити, що це значить. ССРСР — це найстрашніша в'язниця, розмірів якої нема і не було ще в історії людства. Там люди умирають, як мухи, живуть вони, як невільники, і знущаються з них, як із собак. Тільки той, хто все це пережив, може мати поняття про те, що таке Советський Союз і що таке сталінське «безкласове суспільство». Тільки советський уряд, що керується принципами безсовісного комунізму, може дійти, напр., до того, що всі міри кримінальної кари, в тім і кара смерті, застосовуються навіть і до дітей у віці від 12 років. Такий закон видано в ССРСР у квітні 1935 р. Тільки в ССРСР можливе те, що за одно тільки споріднення з тими, що емігрували з Росії за границю, люди підлягають карі п'ятма й більше роками заслання в страшний Сибір».

Дійсно, тільки народи, що перебувають під егідою Советської Росії, знають найкраще, що таке комунізм. В квітні ц. р. ці народи організували Антибольшевицький Блок Народів (АБН). Його принциповим завданням є знищення большевизму й установлення нового порядку в центральній і східній Європі та в Азії, згідно з принципами самовизначення народів, незалежності й суверенності їх держав і в дусі ідеї соціальної справедливості і добробуту народів. Намічений плян повного знищення большевизму передбачає поділ ССРСР на національні держави всіх народів, що прагнуть визволення від большевицького гніту; в їх числі є Україна, Білорусь, Литва, Латвія, Естонія, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Сибір, донські й інші козацькі землі, Північний Кавказ. Передбачено також встановлення націо-

нального суверенітету краю, недавно уярмлених Советським Союзом, як Польща, Сербія, Хорватія, Болгарія, Румунія, Словаччина, Чехія, Фінляндія, Зовнішня Монголія, Манджурія і Корея. Всі ці питання АБН подав до уваги Паризької Мирової Конференції, але заявив, що цей Блок ставить ставку на об'єднану революційну акцію всередині ССРСР, акцію, що приведе до досягнення цілі. Згадані нації заявляють про свої симпатії до західних аліантів і підкреслюють, що вони боролись проти держав осі і вірять в те, що аліанти встановлять справедливий мир. Вони ж миру цього ще не мають, бо борються проти большевизму-комунізму, що є такою ж диктатурою, як фашизм. Ось що говориться в меморандумі АБН про це:

«Це величезне непорозуміння, що комунізм вважають диктатурою робітничої класи. Це фікція. Советський комуністичний режим — це диктатура над робітничою класою. Цей режим не був встановлений добровільно самою робітничою класою, а при допомозі змови. Большевики тільки використали силу дезертирів-солдат, змучених війною, і голодних на землю селян. Захопивши владу, большевики панують над робітничою класою при допомозі терору, здійснюваного таємною поліцією, все советське перебуває під постійним тягарем нечуваної пропаганди. Всі джерела інформації, вся система освіти, література, штука — все це сконцентровано в руках большевицького режиму і пристосовується ним тільки для виховання населення в дусі механічного послуху режимові. Жодна нація не була ще ніколи так ізольована від фактів життя інших націй, або так систематично запевнювала в вищості своєї системи над іншими, як нації Советського Союзу. Ці нації протягом останніх трьох десятиліть були обернені в морських свинюк, на яких большевизм робив свої найжахливіші лабораторні дослідження. Ціною невимовних страждань і втратою мільйонів людей доказана повна абсурдність всіх большевицьких теорій. Дослідові цьому приходить кінець».

Комунізм в Росії почав із безкласової армії, а кінчає тим, що знов запровадив золоті пагони і люксові офіцерські казино, куди салдати не мають доступу. Він почав з вирівнювання прибутків, а кінчає тим, що встановив казкову оплату своїх урядовців і зробив жебраками чотири п'ятих аселення. Він почав з крикливого інтернаціоналізму, а кінчає тим, що скотився зовсім на позиції великодержавного шовінізму. Він почав з заперечення капіталізму, а кінчає встановленням системи державного капіталізму. Він почав з запровадження контролю робітників над промисловістю і засобами продукції, а кінчає тим, що зовсім підкорив робітників контролю всемогучої партії. Він почав з обіцянок демократії, а кінчає тим, що проголосив необмежену владу вождя, яка (влада) є більше абсолютною, ніж влада найбільш

автократичного царя. Режим большевизму, встановлений насильством, підтримується тільки насильством. ССРС є жахливим прикладом тиранії тоталітарного режиму. Повне знищення індивідуальної свободи і свавілля падкої до влади партії з її бездарною бюрократією — такий результат большевицького експерименту.

Большевицький імперіялізм являє собою пряму загрозу для міжнародного миру. Він більше небезпечний, ніж нацизм, бо володіє більшими, ніж він, ресурсами і має більші можливості, ніж мала Німеччина. Він уже має під своєю владою одну шосту частину світу і мільйони своїх симпатиків закордоном, цих потенційних большевицьких квіслінгів, що становлять силу його п'ятих колон у всіх краях...». (Вся ця довга цитата взята із спеціального додатку до меморандуму АБН на Паризьку Мирову Конференцію. — Ред.).

Це пряме попередження для Заходу. Але, як завжди, воно залишається без уваги. Черчіль назвав компартію в нашій країні заразою, що розповсюджує свою отруту навколо нас, але він не визначив справжньої її суті. Значення її полягає в тому, що всі компартії світу мають свою базу в Москві, тому безцільно засуджувати місцеву компартію й одночасно вважати, що ми повинні бути приятелями Москви. Чому не бути чесним і не визнати, що комуністи всі об'єднані разом, і якщо одна секція отруйна, то й цілість не краща. Ми повинні нарешті зрозуміти, що комуністи тут являють не таку вже незначну силу. Вони хочуть нав'язати і нам комунізм советського зразка. Недооцінка цієї небезпеки з боку наших керівників-політиків дає зовсім фалшиве поняття про нашу небезпеку і недоторканість».

З М І С Т

	Стор.
Від Редакції	1
З. КАРБОВИЧ: Вся влада народам	1
У. КУЖІЛЬ: Шляхи російського імперіялізму	12
М. М.: Криза чи крах?	23
РОМАН РАХМАННИЙ: «Кров і чорнило» (відкритий лист українця-читача до українця-журналіста	30
Хроніка	37

11:40 4 PM.